

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Historiske Optegnelser
om
Ledøje-Smørum
Sogne

fra Oldtiden til den nyere Tid.

Ved J. P. Jørgensen (Smørum).

ROSKILDE
Roskilde Tidendes Bogtrykkeri
1925

Historiske Optegnelser

om

Ledøje-Smørum Sogne

fra Oldtiden til den nyere Tid.

Ved J. P. Jørgensen (Smørum).

ROSKILDE TIDENDES BOGTRYKKER

Fra Oldtiden.

Det nordøstlige Sjælland var i Oldtiden opfyldt af mægtige Vanddrag, der omkredsede talrige, tildels skovklædte Holme, Aase og Bakkestrøg. Talrige Kæmpehøje og Dysser, samt Fund paa Marker og i Moser vidner om, at her færdedes Stenalderens og Bronzealderens Folk, ligesom ogsaa mange Stednavne viser tilbage til Oldtiden.

Ved disse Vanddrag laa i Oldtiden en Boplads, der senere, da Samfundsforholdene fæstnede sig, blev til en By, der i Middelalderen bar Navnet *Smørhem*, men som nu benævnes *Smørum*. Stedet havde i Oldtiden sin store Betydning som Tingsted for det Landomraade, der endnu betegnes som *Smørum Herred*, og op til Tingstedet laa Herredstingets Offersted. I den nordvestre Del af Smørum Bymark, nær Værebros Aa, ligger to Bakkeaae, der i Oldtiden var Holme i Aaens store Vanddrag, og som i 1682 og den Dag i Dag kaldes *Hovholm* og *Gudeholm*, og tæt herved, men paa den nuværende Hove Bymark, ligger Bakkeaaen *Smalleting*, Smørum Herreds ældgamle Tingsted¹⁾.

Middelalderen.

Smørum Kirke. Da det paa Isøre Ting var vedtaget, at Kristendommen skulde være Folkets Tro, blev Hovene nedbrudte, eller de rensedes for midlertidigt at være Gudehuse for den nye Tro. I Smørum har man vel ogsaa omdannet, rensat og viet det gamle Gudehov til at være Kirke. Men i det fordums Hov var der for meget, der mindede om Hedenskabet; og i Tidens Løb ønskede man da ogsaa her at faa det gamle Gudehov ombyttet med en *Kirke*. Men Spørgsmaalet om, hvor Kirken skulde ligge, blev først løst efter svære Kampe. Sagnet beretter herom: „Man begyndte at opføre Kirken paa Bakkeaaen *Tjørnhøj*, nær Vejen mellem Smørum og Hove. Men hvad Bygmestrene op-

¹⁾ Jvfr: Kapt. E. Madsen: Danske Stednavne i Ann. f. n. Oldk. 1863, p. 179, samt Tidsskr. for Phil. og Pædagogik 7., s. 4.

Iøvrigt er den fremsatte Udtydning af Navnet Smørhem som „Bostederne mellem Smaaavandene“ vistnok rigtig.

Jvfr.: Marius Kristensen: Københavns Amts Landsbynavne (Hist. Aarvog for Kbh. Amt 1912, p. 127).

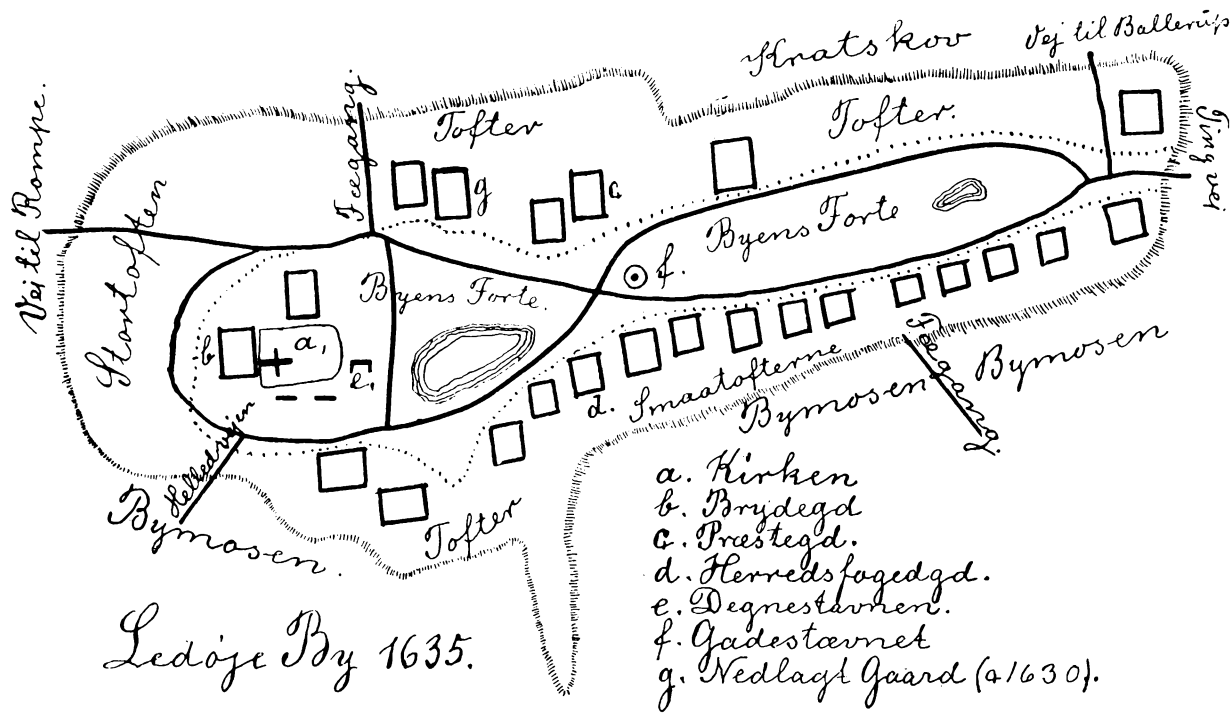
førte om Dagen, nedrev Troidene om Natten. Man opgav saa Byggeriet paa Tjørnhøj og opførte Kirken, hvor den nu ligger, synlig fra hele Sognet.¹⁾ — Rigtigheden af Sagnets Beretning bestyrkes ved den Kendsgerning, at der paa Tjørnhøj omtrent 1825 blev optaget en Mængde store Kampesten, der var anbragt, som om de var Fundament til en større Bygning. Den ældste Del af den nuværende Smørum Kirke er vistnok opført i *Svend Estridsens Tid*. I *Lund Domkirkes Gavebog* anføres nemlig, at *Knud den Hellige* 1085 gav 2 Bol i *Smørhem minor* (Smørum nedre) til Domkirkens Bygning. Smørum Kirke har da staaet fuldført; i modsat Fald havde den fromme Konge vel betænkt denne Kirke med sin Gave.²⁾

Kirkens Bygmestre har været engelske Munke. Først er Knolden paa Bakkeaaen planeret og forlænget mod Øst ved Opfyldning af Kampesten og Jord; og efter at en solid Grund var lagt, har man opført Murene af mindre Kampesten, opsamlet paa Markerne; Stenene blev lagt i Skifter i Indre- og Ydremure og Mellemmurmene pakket omhyggeligt med mindre Sten. Som Bindemiddel blev benyttet en fortrinlig Kalkmørtel, der med Aarene hærdeses som Cement. -- Kirkehuset var en langagtig Bygning, tækket med Bly og uden Taarn eller Spir, men med ét i vestre Gavlvæg udbygget Bislag af Træ, Klokkehuset, hvori Kirkeklokken hang. Kirken bestod af Langhuset (eller Skibet) og Koret. Loftet var af Planker, der hvilede paa Bjælker af Egetræ. Indgangen var ad en lav Dør paa Nordsiden. I Langhuset var smalle, højt-siddende, rundbuede Vinduer, ét i nordre Sidevæg og to i søndre. Koret fik Dagslys gennem et Vindue i hver Sidevæg og et i Gavlvæggen. I den ældste Tid var disse Vinduer kun langagtige Glugger, der lukkedes med Træluger. Da der ikke kunde trænge ret meget Dagslys ind gennem disse Glugger, rugede altid et Halvmørke i Langhuset; men til Gengæld var Koret stærkt oplyst af Lys og Kerter, naar Præsten stod for Højalteret og læste Messe. — Højalteret har vel her, som i de fleste af den Tids Kirker, været opmuret af Fraadsten, og Forsiden dækket af Alterklædet. Bordpladen — Skiven — var af Træ, og med et Rum i Midten, hvori opbevaredes en Relikvie. Paa Alteret stod Krucifikset, udskaaret i Træ. Tæt ved vestre Gavlvæg stod Døbefonten, udhugget i Granit, og med en dyb Kumme, hvori Barnet kunde neddyppes.

Smørum Sogn. Den Menighed, der søgte til den nybyggede Kirke, var ikke talrig, da den kun bestod af Beboerne i de to Byer Smørum og den enligt liggende Stormandsgaard *Hofwum*. Sognets Landomraade var derimod betydeligt. Grænserne mod Nordvest og Nord var *Væraa*, nu *Værebro Aa*, med dens store Sødtag *Løye Sø*, samt den *Sø*, hvorefter Byen *Sørup* har faaet Navn. Mod Nordøst og Øst laa store Skovstrækninger, der var Udløbere fra Nordsjællands store Skove. Mod Syd var Sognegrænsen *Risby Aa* og dens Fortsættelse *Nybølle Aa* og *Hove Aa*. Nybølle Aa var Sognegrænsen mellem Smørum og Sengeløse Sogne og tillige Herredsgrensen mellem *Smørum* og

¹⁾ Tradition fra Sognet

²⁾ Langebæk Script. 7,³²⁷.

Lilde Herreder. Hove Aa var Sognegrænsen mellem Smørum og Hvedstrup Sogne og tillige Herredsgrænsen mellem *Smørum* og *Sømme* Herreder. Beboerne i Smørum Sogn havde dog kun optaget til Bebyggelse og Opdyrkning en Landstrækning, der grænsede *Nord til Væraa* og *Syd til Husis Sø, Grønsø Aa* og *Grønsø*, medens Resten af Sognets Jorder — de senere Rompe, Nybølle og Ledøje Bymarker — henlaa udyrkede som *Almindinger*, d. v. s. herreløst Land, der som saadant tilhørte Kongen.

Gaarden Hofwum. I Nærheden af Smørum Herreds Tingsted og Gudehov havde en Stormand bygget en Gaard, der blev kaldt *Hofwum*, d. e. *Ved Hovet*. — I Valdemarstiden var Gaarden i *Biskop Absalons* Eje, og i Aar 1177 skænkede han den til Vor Frue Kloster i Roskilde for at hædre sin afdøde Frænke, *Margrete af Ølleshoue* (nu Højelse). Denne var ombragt af sin Ægtefælle *Herlogh*, som gav det Udseende af, at hans Hustru havde begaaet Selvmord, hvorfor hun blev jordet paa en øde Mark ved Stranden. Men om Natten brændte Lys over Graven, og da dette kom Bispen for Øre, undersøgte han de nærmere Omstændigheder ved Dødsfaldet, og Herlogh tilstod da sin Brøde. Margretes Lig blev nu i højtidelig Procession ført til *Roskilde Vor Frue Kirke*, hvor der blev oprejst hende et prægtigt Gravmæle. Og i Aarhundreder æredes hun som en Helgeninde, til hvis Grav der stadig valfartede Folk, navnlig fra det nordøstlige Sjælland.¹⁾

Hvor Gaarden Hofwum har ligget, kan vel ikke bestemt paavises. Traditionen fortæller imidlertid, at den Gaard i den nuværende Hove By, der ligger op til Kæmpehøjen *Buehøj*, i gamle Dage var en stor Gaard, hvis Udbygninger omsluttede en stor, græsbevokset Plads, hvorpaa der om Sommeren græssede Heste og Ungkvæg. Og da i den tidlige Middelalder en Storbondes Vaaningshus var et Bulhus, opført af Bjælker, medens hans Gaards Udhuse altid laa i nogen Afstand derfra og spredt i en større Halvkreds, tør vi mulig antage, at vi der har Stedet, hvor Absalons gamle Gaard har ligget. Gaardens Jorder har den Gang nærmest været større og mindre Bakkepartier, der skraanede mere eller mindre stejlt ned mod dybe Dalstrøg og store Mose- og Vanddrag: *Hove Aa, Flintebjerg Rende, Væraa*, samt det mægtige *Løye Sødreg*. Af Indskæringer fra Aaerne skal her kun nævnes *Torssø*, den Gang en lang, smal Sø, nu en Mose, og *Stenbækrenden*, begge fra Hove Aa. — Kun de nærmest Gaarden liggende Bakkestrøg var opdyrkede; men mod Øst henlaa *Øllebjerg* (d. e. Ulvebjerg), *Rompeholm* og *Svalebakken* øde, og ligeledes den store Strækning *Tungen*, Vest for Stenbækrenden. Nord for Gaarden laa de to Smaaskove *Lunden* og *Lille Lund*, samt Skov hist og her paa Bakkestrøg og Skrænter, f. Eks. *Horsbjerg, Tornagre, Egebjerg* og *Risholm*. Resten af Jorderne var store Eng- og Mosedrag. — Da Gaarden var overdraget til Klosteret, blev Bedriften styret ved Gaardsæder; men da Stormændene senere gik bort fra Stordriften, udskiftede de en Del af deres Jordejendomme i Smaagaarde,

¹⁾ N. P. Nielsen: Margrethe af Ølleshoue. 1910. — J. Kornerup: „Roskilde Minder“, pag. 67.

som blev overdraget hidtilværende Bryder og Gaardsæder i Fæste. Klosteret har da ogsaa set sin Fordel ved at udstykke sin Avlsgaard saaledes, at den blev delt i 4 Bol, hvis Brugere skulde svare en aarlig, fast Landgildeydelse. I den nye By *Hove*, der herved blev grundlagt, laa den Gaard, som vi formoder i sin Tid var Absalons Gaard, og som vi vil betegne som Nr. 1, Øst for Alfarvejen; og lige overfor, men Vest for Alfarvejen, laa Gaarden Nr. 4. I Byens sydlige Side laa Gaarden Nr. 2; og lige overfor denne, men Vest for Alfarvejen, laa Gaarden Nr. 3. — Kort før Reformationen blev Gaarden Nr. 1 delt i to lige store Gaarde, Nr. 1 a og 1 b, af hvilke Nr. 1 b blev lagt mellem Nr. 1 a og Nr. 2. Senere blev ogsaa de øvrige Gaarde delte, men saaledes, at baade Bygninger og Jorder halveredes, og Bygningerne forblev saaledes liggende samlede som Tvillingegaarde. Efterhaanden kom Byen Hove saaledes til at bestaa af 8 Gaarde.

Almindingerne opdyrkes og bebygges. I Valdemarstiden blev en stor Del af de uopdyrkede Almindinger indtaget til Opdyrkning og Bebyggelse, idet Kongerne overdrog dem dels til Kirker og Klostre, og dels til Stormænd for ydet, tro Tjeneste. Gejstlighedens Magt og Anseelse voksede i dette Tidsrum til en hidtil ukendt Højde, idet Tienden blev lovfæstet (1171) og fordelt mellem Sogneherren (Præsten), Sognekirken og Bispen. Hertil kom, at Fyrster og Private lagde deres gudelige Sindelag for Dagen ved at skænke Jordejendomme og andet timeligt Gods til Kirken. Man regner med, at af Landets Jordegods var omtrent en Trediedel i Kirkens Besiddelse paa Reformationstiden.

Fru Cæcilies Ridderborg. Paa Almindingen umiddelbart Syd for Grønsøaaen byggede en Ridder af Hvideslægten en Borg paa en Holm, *Smørholmen*, der da var omflydt af Grønsøens Vande. Borgens Udseende og dens Bygmesters Navn kender vi ikke; men endnu ses Murrester paa det fredede Voldsted. Man formoder, at Borgens Navn har været *Rompe*, og at *Erik Menveds* tro Mand, Drosten *Jon Litle af Hørningsholm* (nu Hørsholm) har været dens Ejer, og at han har skænket den til Datteren *Cæcilie*, der var gift med *Fyge Jurissøn af Marsk Stigs Slægt*. — Jon Litle stiftede 1283 et Alter i Københavns Frue Kirke og gav dertil Jordegods, hvorfor der skulde læses Sjælemesse. Han døde paa Hørningsholm 1307 og blev jordet i *Esrum Klosterkirkes Kor*. Datteren Cæcilie arvede nu Hørningsholm; men kort efter blev hun syg og oprettede da et Testamente, hvorved hun gav „*sin Gaard i Smørum med alt Tilliggende*“, samt 60 Mark i Penge for sin Sjælemesse. Til Graabrødrene og deres Kirkes Bygning i København, samt til de Spedalskes Hospital gav hun store Pengegaver. Hun døde den 20. December 1307 og blev gravlagt ved Faderens Side i Esrum Klosterkirke.¹⁾ — Men Klosteret lod Ridderborgen paa Smørholmen forfalde, saa den snart sank i Grus, og paa dens Jorder rejstes en Avlsgaard, og senere den lille By *Rompe*, der bestod af 2 Gaarde

¹⁾ O. Nielsen: Coder Esrum, p. 130 f. — 1 Mark Sølv = 16 Lod, vilde i Nutiden være = 224 Kroner.

og 2 Huse. Voldstedet med Ruinen kaldes den Dag i Dag *Slottet*, og de omliggende Marker *Slotsmarken*.

Rompe Vandmølle. Til Fru Cæcilies Ridderborg hørte en Vandmølle, der laa ved Grønsøaaen, og hvis Mølleedam endnu ses i den nuværende *Edelgave Have*. Møllen er nedlagt senest ca. 1400, og Roskilde Vor Frue Kloster har saa set sin Fordel ved at anlægge den nuværende *Hove Vandmølle*, i hvilket Øjemed Hove Aa blev opdæmmet for at danne Møllesø. —

Ridderborgen Ledøje. I Valdemar Sejrs Tid fæstede flere tyske Riddere Bo her i Landet. Blandt disse var Greverne *Johan af Ravensberg* og *Conrad af Reginstein*, der indgiftede sig i fornemme danske Adelsfamilier, og Ridder Conrads Hustru, *Grevinde Ingerth*, var Datter af *Jacob Sunesøn af Knardrup* og hans Hustru *Estrid*. Hendes Farbrødre var Biskop *Peder Sunesøn af Roskilde* og *Erkebisp Andreas Sunesøn*. — Man formoder, at det er Grev Conrad, der i Middelalderen byggede en Ridderborg paa Almindingen *Lethøwæ*, som Kongen vel har overdraget ham som Løn for tro Tjeneste i Krigen, og at han i Forbindelse med Ridderborgen har bygget Dobbeltkirken, den nuværende *Ledøje Kirke*, hvis arkitektoniske Forbillede vel har været *Borgkapellet i Kejsersborgen Goslar* i hans Hjemstavn, *Harzen*.¹⁾

Fru Ingerth og Graabrødrene. Aar 1232 kom Graabrødre-Munkene, „*Franciskanerne*“, „paa deres bare Fødder“ til Danmark, klædte i Munkekutter med Reb om Livet. Det var den Tids Indremissionærer, som af Paven havde Tilladelse til at holde Gudstjeneste i Kirkerne „paa Folkets Modersmaal“, og paa Torvene i Byerne og Gadestævnerne i Landsbyerne samlede de store Skarer om deres Prædiken om Bod og Forsagelse. Grevinde Ingerth blev stærkt betaget af Graabrødrenes Prædikener; i Roskilde skænkede hun sin Gaard til et Kloster, og i København gav hun dem Byggegrund til en Klosterkirke. Aar 1253 døde Grev Conrad, og da Ægteskabet var barnløst, er der vel holdt et Skifte, hvorved Grevinden er bleven eneraadig over de store Jordegodser i Midtsjælland, som hun skænkede det hidtil fattige *Sct. Klara Nonnekloster i Roskilde*. Hun døde 1259 og blev jordet ved Alteret i Graabrødre Kirken i Roskilde. I Fortegnelsen over det Jordegods, hun bortgav, nævnes ikke Ledøje. Fru Ingerth har næppe beboet den pragtfulde Ridderborg efter Grev Conrads Død. Hun følte sig nøje knyttet til Roskilde og fandt et saadant Behag i Graabrødrenes tarvelige Levesæt, at hun endog agtede at forsage Verden og at indtræde i det med denne Munkeorden beslægtede Nonnekloster *Sct. Klara*. Det ligger nær at antage, at hun, da hun følte Døden nærme sig, har skiftet Jordegodset i Ledøje saaledes, at Ridderborgen og den opdyrkede Del af Almindingen tilfaldt Bispestolen, hvis Indehaver, *Biskop Peder Bang* var hendes Testamentfuldbyrder, medens den store, uopdyrkede, østlige Del tilfaldt hendes Mands Slægt.

¹⁾ Jfr.: J. P. Jørgensen: „Ledøje Kirke før og nu“, og sammes: „Historiske Optegnelser om Ledøje Sogn“ i Aarbog af Hist. Samfund for Kbh. Amt 1912.

Jfr.: J. Kornerup: Kbh. Amts Hist. Aarbog 1912, p. 49.

Bispestolens Jordegods i Ledøje. De Efterretninger vi har om Ledøje i Middelalderen er iøvrigt kun faa og usikre. Aar 1370 findes Ledøje opført paa Fortegnelsen over Bispestolens Jordegods, og paa samme Tid nævnes Ridder *Henrik Jensen (Saltense)*, der vistnok som Lensmand har forvaltet Bispegodset i Omegnen og haft Bopæl paa Ridderborgen. Han var en anset Mand, der 1377 var med til at besegle Kong *Olafs Haandfæstning*, og dertil en from Kirkens Mand, der skænkede Jordegods til Bispen, Roskilde Domkirke og Københavns Vor Frue Kirke. Han døde 1402 som Kannik ved Domkirken. — 1433 og 1435 nævnes Væbner *Peder Næb af Ledøje*, og da vi 1439 træffer ham som Bispens Lensmand paa *Søllerup* ved Fakse, tør man vel deraf slutte, at Borgen er sunken i Grus i de urolige Tider i de sidste Aar af Kong Erik af Pommerens Tid (1435—39). Styrelsen af Bispegodset i Ledøje er derefter overdraget til en Bryde, der fik Bopæl paa den Bondegaard, der blev rejst paa Ridderborgens Tomt, og derefter fik Navnet Brydegaarden. — Gravning i Grunden, hvor Ridderborgen har staaet, viser, at den er ødelagt ved Ilds-vaade, og den er vel ikke genopført, da Bispen havde Borge og Slotte nok til sin Raadighed. Borgkappellets Underkirke har været mindst medtaget af Ødelæggelsen, og man er saa skredet til en Genopførelse af denne for at gen- give Bondebyens Beboere deres Kirke. Overkirken er da imidlertid opgivet, og Istandsættelsen iøvrigt foretaget saaledes, at intet blev foregrebet med Hensyn til en senere Genopførelse af Kirken i dens oprindelige Form, et Hensyn, der førte til, at heldigvis saa meget af Overkirkens Ruin blev bevaret, at det blev muligt i 1890—92 atter at føre det gamle Borgkapel tilbage til dets oprindelige Skikkelse.

Bondebyen Ledøje grundlægges. Samtidig med at Grev Conrad byggede Ridderborgen, ryddede og indtog han til Dyrkning de Nord og Vest for Borgen liggende Dele af Almindingen og uddelte Jord til Fæstere. Derved grundlagdes den ældste Del af Byen Ledøje, en langagtig Rundby, hvis Beboere senere blev Fæstere under Bispestolen. Den østlige Del af Almindingen, der tilfaldt Grev Conrads Arvinger, og mest bestod af Højskov, blev efterhaanden ryddet og lagt under en Avlsgaard, der laa paa en Ageraas, der 1682 blev kaldt *Hovgaardsholm*. Senere nedlagdes Hovgaarden, og Jorderne udskiftedes til Fæstere. Derved grundlagdes den nyere Del af Ledøje, en Terrænby, hvis Gaarde laa i en enkelt Række, der mod Syd grænsede til en Sø, den nuværende Bymose, og mod Nord laa i Læ af en skovklædt Bakkeaa. Denne Del af Ledøje var derefter Strøgods, der i lange Aarrækker tilhørte forskellige adelige Familier. 1382 solgte saaledes en *Grev Conrad af Ravensberg* sit Gods i Ledøje til sin Frænde *Olaus Tagesøn*, og 1399 nævnes en Væbner *Jens Otsen af Ledøje*, maaske en Søn af Olaus Tagesøn.

Borgkapellet i Ledøje. Borgkapellet var en Dobbeltkirke i ren Rundbue- stil. Murene var udvendig røde Mursten, men indvendig Kridtkvader. Den var bygget i to Stokværk som Over- og Underkirke, begge med Skib og Kor. Skibet i hver Kirke var et kvadratisk Rum med en Sidelængde af 13 Alen. Lofterne var 9 Hvælvingsfag, hvis rundbuede Krydsribber hvilte paa 4 i hvert

Skib fritstaaende Granitsøjler med Kapitæler i korintisk Stil, samt paa indmurede Piller og Kragsten i Ydermurene. Firkanten mellem Granitsøjlerne i Underkirken var dog uden Hvælving for at danne Forbindelse mellem Under- og Overkirke. Fra hvert Skib førte en lav og smal Korbue til et Kor i hver Kirke, der ligeledes var kvadratisk med en Sidelængde af $6\frac{1}{4}$ Alen. Hver Kirke blev belyst af smalle, rundbuede Vinduer; dog var i Overkirkens Kor Vinduet mod Øst cirkelrundt med Lysning i Firkløverform. Indgangen til Underkirken var ad en Dør i vestre Gavlvæg, men til Overkirken ad en Svalegang, direkte fra Borgen. Overkirken havde dernæst en Forbindelse med Underkirken ved en Vindeltrappe, skjult i Murværket i Skibenes sydvestre Hjørne.

Ridderborgen sank i Grus, men Borgkapellet staar nu genopført som et Minde om Valdemarstiden, Riddervæsenets Oplomstringstid og den katolske Kirkes Guldalder, da en stærk religiøs Følelse og ædel Fromhed gennemsyrede Folket fra Ridderen til Bonden og gav sig Udslag i dyb Ærefrygt for Kristentliv og Kristentro, samt i from Iver for at bygge Kirker og fremme Klostertugt.

Byen Nybølle grundlægges. Samtidig med Almindingen Lethøwæ blev den Nord for liggende Alminding indtaget til Opdyrkning og Bebyggelse, og derved opstod den lille By *Nybolæ*, det senere Nybølle. Her havde *Mester Rano*, Dekanus, noget Jordegods, som han skænkede til Sortebrødrene i Roskilde, i hvis Klosterkirke han blev jordet 1288. — Aar 1350 gav *Kannik Johannes Ulstrup* Jordegods i Nybølle til *Københavns Frue Kirkes Bygning*.

Smørum Kirke udvides. I Valdemarstiden blev mange af de gamle Stenkirker omformede og udvidede. I Smørum Kirke blev Bjælkeloftet erstattet med Krydshvælvinger, og i Skibets nordvestre Hjørne blev opført en muret Vindeltrappe, der førte op til Hvælvingsloftet. De smalle, rundbuede, højt-siddende Vinduer tilmuredes og erstattedes med større og bredere; Hvælvingerne smykkedes med Kalkmalerier, af hvilke det over Korbuen var en Fremstilling af Korsfæstelsen. Ved nordre Side, foran Indgangsdøren, blev opført et Vaabenhus med lave Mure af Kridtsten. Senere blev opført et Vaabenhus mod Syd, ligeledes med lave Mure, der dog her var af Teglsten. Begge Vaabenhuse var ligesom Skibet tækket med Bly. Ved Tilføjelsen af Vaabenhusene — Kvindernes mod Nord og Mændenes mod Syd — fremtraadte Kirken nu som *Korskirke*. — Da Kirkens Kor var opført paa opfyldt Grund, og denne svigtede, maatte man ogsaa her gaa til en Ombygning. Man nedrev det gamle Kor, forstærkede Grunden og opførte et nyt Kor med røde Teglsten og uden Udsiring; kun var der paa Siderne og i Gavlen anbragt Løbere af Kridtsten og Fraadsten fra det gamle Kor. Sidemurene, der var i Flugt med Langhusets Sidemure, var forsynet med to højtsiddende Vinduer i hver Side, men i Gavlen var anbragt et større, noget langagtigt Vindue. I nordre Sidemur var en Dør, ad hvilken Præsten kunde fra Kirkegaarden træde ind i Koret. Det nye Kor var netop halvt saa stort som Skibet og delt i to smalle Hvælvingsfag ved en bred Tværbue, der med Ribber og Hvælvinger hvilte paa Murene. Paa Tværbuen hang et stort Krucifiks, udskaaret i Træ. Foruden ved Korbuen var Kor og Skib adskilt ved et Gitter med Fløjdøre. I Korets bageste

Ledøje Kirke.

Ledøje Kirke.

Hvælvingsfag stod fremdeles det gamle Stenalder fra Kirkens ældste Tid, og ved Gavlvæggen var et Par mindre Sidealtre, et paa hver Side af Højalteret. — Omtrent 140 Aar før Reformationen fik Kirken sit Taarn, der vistnok blev opført af Mursten fra Fru Cæcilies Ridderborg, der paa denne Tid blev nedbrudt. Taarnets underste, hvælvede Rum blev sat i Forbindelse med Langhuset ved en Portal, der dannedes ved at gennembryde Skibets vestre Mur. — Klokkehuset forsvandt nu, og i Taarnet blev foruden Kirkens gamle Klokke ophængt en anden, kaldt *Sct. Catharina* og støbt 1396. Klokken har følgende Indskrift: „anno — domino mccc xc vi — Katarina — est — nomen — meum — dominus — leonivs — miles.“ — Taarnet blev, ligesom forhen Koret, bygget paa opfyldt Grundlag af Sten og Jord. Grundvolden var da heller ikke her solid, idet Taarnet har en mindre Hældning.

Jordegodset i Smørum. I Smørumovre var flere Gaarde i Litleslægtens Eje; men i 1383 blev disse overdraget til Esrum Kloster. Nogle mindre Gaarde var adeligt Strøgods, og af Byens øvrige Gaarde henhørte 4 til Vor Frue Kirke i Roskilde, og 2 til Sct. Agnes Kloster sammesteds. Maaske de sidstnævnte 2 Gaarde var blandt det Jordegods, som *Erik Ploppennings Døtre Agnes og Jutta* skænkede til dette Kloster, som de havde grundlagt 1264. — I Smørumnedre var, saavidt man kan skønne, alle Gaarde — paa nær Maaløv Kirkes Gaard — i hele dette Tidsrum i Kronens Besiddelse.

Kirkesognene i Smørum og Ledøje. Smørum og Ledøje var oprindelig kun eet Kirkesogn. Men da Grev Conrad havde fuldført sin Borgkirke, har han rimeligvis ansat en Borgkapellan til at varetage de kirkelige Forretninger, og da han, og navnlig Fru Ingegerd, sluttede sig nær til Franciskanernes Missionsvirksomhed, ligger det nær at antage, at Borgkirkens første Præster har været „Prædikebrødre“ eller Graabrødre, „der prædikede paa Folkets Modersmaal“. Først efter Ridderborgens Ødelæggelse er Ledøje som Kirkesogn blevet Anneks til Smørum og underlagt den derværende Sognepræst.

Biskop Lage Urnes Kanonikat. De Præsteembedet i Smørum tillagte Indtægter var ikke ringe; men Bisperne havde dog forbeholdt sig en Del af disse til Underhold af de mange Bestillingsmænd, Riddere og Svende, de havde i deres Tjeneste. Men da det katolske Parti i Reformationstiden savnede lærde og slagfærdige Mænd, der kunde optage Kampen mod Lutheranerne, oprettede Biskop Lage Urne 1522 et *Kanonikat ved Frue Kirke i København*, hvortil han henlagde de kirkelige Indtægter af Ledøje-Smørum Sogne. Præbendet kunde kun opnaas af en Magister, der kunde holde Forelæsninger ved Universitetet og prædike for Folket. Indehaver af Kanonikatet blev Magister *Matthies Pedersen*, en anset Mand blandt Katolikkerne. Gudstjenesten i Kirkerne lod han besørge ved en Kapellan. Efter Reformationen vedblev Magister Matthies at nyde de kirkelige Indtægter fra Smørum-Ledøje. 1543 blev der indledet Undersøgelse mod ham og hans *Kapellan Niels*, der ikke havde opgivet Katolicismen, men om Natten læste Messe i Husene i København og i Ruinen af Overkirken i Ledøje. Samme Aar døde Magister Matthies.¹⁾

¹⁾ Rørdam: Kbh. Universitets Historie 1,¹⁹; 111, 126—7. Kirkehist. Saml. III, 64.

Smørumovre By omtr. 1530.

Jordegodssets Ejere:
Adeligt Herskab

Adeligt Herskab

Adeligt Herskab

Knudsruup Kloster

Adeligt Herskab

Adeligt Herskab

Præstens Annets gd.

Nornegaarden:
Agnete Kloster, Roskilde

Jordegodssets Ejere:
Lille Gaarden, øde,
Agnete Kloster, Roskilde.

Esrum Kloster, øde

Esrum Kloster.

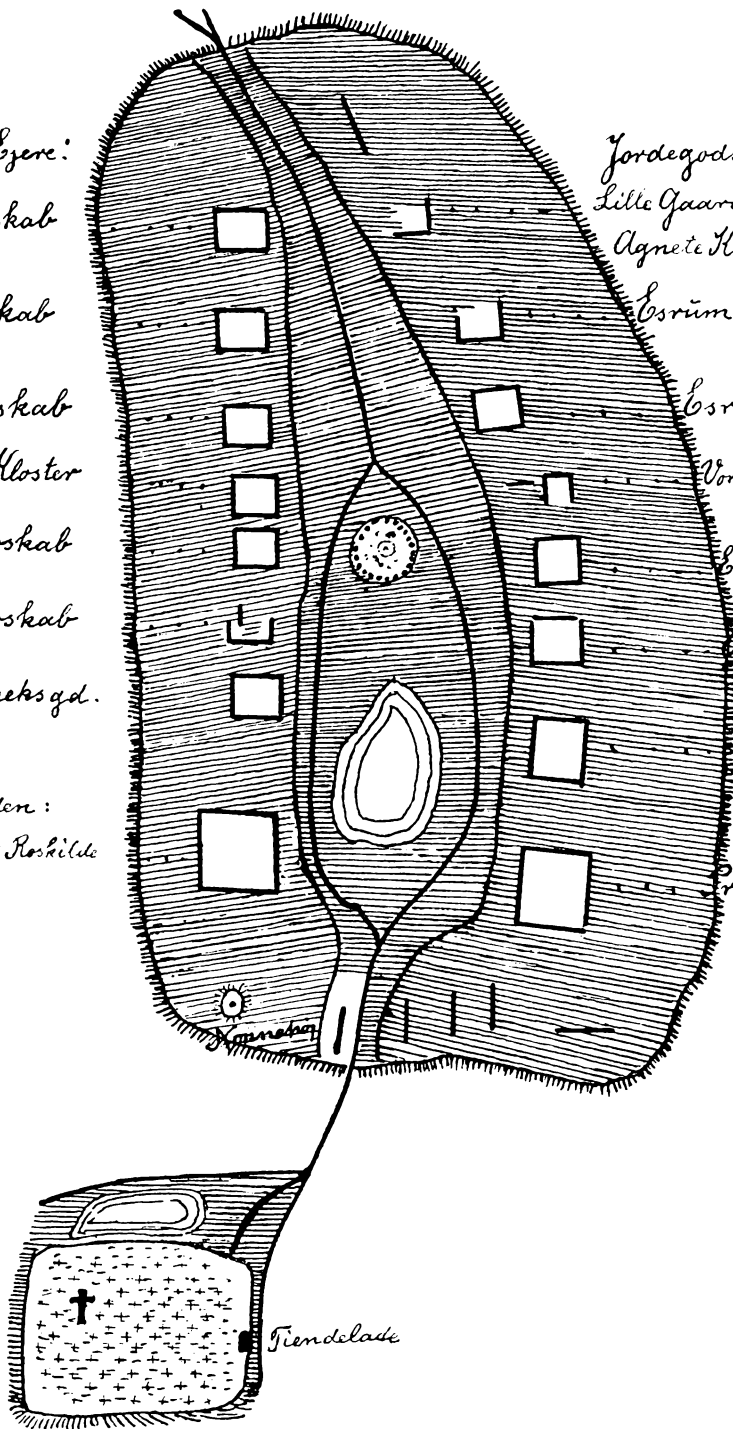
Vor Frue Kloster
Roskilde.

Esrum Kloster

Adeligt Herskab

Esrum Kl.

Præstegaarden

Færdselsvejene i Middelalderen. Fra Roskilde gik i Middelalderen en ældgammel Færdselsvej, *Hørsholmsvejen*, over Byerne Gundsøllille, Herringløse, Hove, Smørum og videre til Hørsholm. Over Hove Mølleaa var dannet et Vadested ved i Aaløbets dybe, mudrede Bund at sænke en Mængde svære Egestammer, hvorover var lagt et tykt Lag Pillesten. — I Hove udgik *Lundevejen* over Væraa til Vigsø, og en anden Vej over Flintebjergrenden til *Nybølle*. — Ved Smørumovre By udgik en Gren af Alfarvejen over Grønsøen til Rompe og derfra videre gennem Nybølle og over Aaen, forbi *Holmegaarden*, *Vridsløsemagle* og *Snubbekors* til *Kongevejen* mellem Roskilde og København. — Fra Rompe gik en Gren af Alfarvejen forbi *Syvhøjene til Ledøje*, Syd om Brydegaarden og Kirken, og gennem Risby til den gamle Kongevej. Da Herredstinget i Middelalderen blev forlagt til *Egby Lund*, blev afsat en *Tingvej fra Ledøje over Hede Enge til Tingstedet*. Som Alfarvej betragtedes endvidere Vejen fra Ledøje over Aagerup til Ballerup. —

Oversigt. I Middelalderen voksede Gejstlighedens Anseelse og Indflydelse betydeligt, navnlig ved, at den Tid efter anden erhvervede for Kirken en saa stor Del af Landets Jordegodser, at man regner med, at i Reformations-tiden var ca. 35 Procent Kirkegods. I Smørum-Ledøje var Forholdet saaledes:

Jordegods.

Byerne:	Kirkens:	Kongens:	Adeligt:	Ialt:
Smørumovre	10 Gaarde	00 Gaarde	6 Gaarde	16 Gaarde
Smørumnedre	1 "	13 "	00 "	14 "
Hove	5 "	00 "	00 "	5 "
Nybølle	3 "	00 "	1 "	4 "
Rompe	1 "	00 "	00 "	1 "
Ledøje	15 "	00 "	7 "	22 "
Sum	35 Gaarde	13 Gaarde	14 Gaarde	62 Gaarde

Fra Reformationen til Enevælden.

Kronen og Adelen samler Jordegods ved Salg og Mageskifte. Gejstlighedens Magt og Indflydelse blev brudt ved Reformationen, og Kirkens store Jordegodser blev inddraget under *Kronen*, som derefter overlod en Del til *Universitetet, lærde Skoler og milde Stiftelser*, medens den øvrige Del blev *Krongods* eller afhændedes som *Len til Adelen*. — I Smørumovre blev Præstegaarden og Anneksgaarden m. m. tillige med Knardrup Klosters Gaarde overdraget til Universitetet. Men i den paafølgende Tid søgte Kronen og Adelen ved Mageskifte og Salg at samle og afrunde deres hidtil ofte spredt liggende Jordegodser. Aar 1561 erhvervede Kongen *Knardrup Kloster med underliggende Gods* mod Vederlag til Universitetet af en Del af Roskilde *Sct. Klara Klosters betydelige Jordegodser i Midtsjælland*. Kun Kirkerne i Smørum og Ledøje og de disse tilhørende Jorder paa henholdsvis Smørum og Værløse Marker beholdt Universitetet. — Iøvrigt blev alt Kloster gods i Smørumovre overdraget til *Vartov Hospital*, der 1544 kom i Besiddelse af *Nonnegaarden og Lillegaarden* og 1561 af *Roskilde Vor Frue Kirkes Gaard Toulgaard eller Tullegaard* og 1562 af 3 Gaarde, der tidligere havde tilhørt Esrum Kloster. *Hove Bys 5 Gaarde og Vandmøllen* blev 1562 overdraget til Vartov Kloster. Endvidere blev Gaardene i *Rompe, Nybølle og Ledøje* Tid efter anden erhvervet af Kronen. I *Smørumnedre* vedblev samtlige Gaarde, med Undtagelse af Maaløv Kirkes Gaard, at være Krongods. Af *Ledøje 22 Gaarde* var 1536 de 15 kirkeligt Gods, medens de 7 Gaarde var adeligt Strøgods, der laa i den senest grundlagte Del af Byen, og oprindeligt hørte til det Jordegods, der ved Fru Ingerths Død tilfaldt hendes Mands Arvinger; men i Aarene 1566—1622 erhvervede Kronen alle Gaarde i Ledøje. Og da Magister Matthies var død 1543, blev en af Kronens Gaarde udlagt til *Præstegaard*.

Bøndernes Vilkaar. Bønderne i Ledøje-Smørum var Fæstere, der svarede Landgilde og forrettede Hoveri paa Husbondens Gaard. I de nærmeste Aar efter Valdemarstiden blev Landet hjemsøgt af Krig, Pest og Hungersaar, hvilket førte til, at flere Egne af Landet henlaa øde og affolkede. For at raade Bod paa disse Ulykker saa de Styrende sig nødsaget til at indføre *Vornedskabet* paa Sjælland og de sydlige Øer, hvorved det blev paabudt, at Bøndernes Sønner skulde forblive paa Husbondens Gaard for at kunne overtage

Gaard i Fæste, naar en saadan blev ledig; men Bondekarlen kunde dog i Almindelighed for en mindre Betaling erhverve sig Fribrev fra Husbonden og derved erhverve sig Ret til som „Frikarl“ at tage Ophold, hvor han ønskede. — Paa Københavns Len ansaa man Kronen for et mildt Herskab. Dens Repræsentant overfor Bønderne paa Københavns Len var *Slotsherren paa Københavns Slot*. Det nærmeste Tilsyn med Bønderne førte dog *Ridefogden*, hvis Stilling var at være Mellemand mellem Jorddrotten — altsaa her Slotsherren — og Bønderne. Han opkrævede Landgilde og Skatter og havde Indseende med, at Bønderne drev deres Gaarde vel og holdt Bygningerne forsvarligt vedlige, og havde i det hele Opsyn med Jordegodset i alle Enkeltheder. Paa den anden Side skulde Ridefogden være Bondens Forsvar og Talsmand, naar dertil trængtes. Han kunde gaa i Forbøn for Bonden i trange Tider og anbefale ham til at opnaa Henstand med Skatter og Landgilde, udvirke Forstrækning af Fødekor og Saasæd m. v. — *Vartov Hospitals Jordegods* styredes paa lignende Maade som Kronegodserne. Her var Stiftelsens Direktion at betragte som Herskab; Direktionens Repræsentant overfor Bønderne var Hospitalets Forstander. Men iøvrigt førte ogsaa her en Ridefoged det nærmeste Tilsyn.

Kirkelige Forhold efter Reformationen. Ledøje Sogn var nu Hovedsognet og Smørum Sogn Anneks. Sjællands Stifts Landebog beretter, at Ledøje Kirke ejede „en Part af en Gaard i Værløsemagle“, hvori aarlig kunde saas 4 Pund Rug og 6 Pund Byg¹⁾, samt avles 8 Læs Hø. Den aarlige Landgilde var 1 Pund Rug. — Paa Kirkens Grund laa mod Øst et øde Hus, som Kapellanen havde beboet, og mod Syd et Hus, som Klokkeren beboede. — I Præstegaardens Jord kunde aarlig saas 3 Pund Rug, 4 Pund Byg og 3 Tdr. Havre. Til Embedet hørte en „Gaardsæde Jord“, hvori kunde saas aarlig 1 Pund 12 Skp. Byg og 3 Skp. Havre. Af Gaardens Enge nævnes: „En Eng udi Thyes Mose og Engen Kyen“. Af Embedet svaredes aarligt til Universitetet 4 Pund Korn, 20 Lam og 20 Gæs. — I Ledøje var ingen Degnestavn. Degnetienden — 90 Traver Byg — var tillagt Københavns Vor Frue Skole, der besørgede Degnetjenesten ved Løbdegne.

Retsplejen og Herrederne. I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede blev det gamle *Lild Herred* (Sognene Sengeløse, Tostrup, Thorslunde og Ishøj) *henlagt til Smørum Herred*, medens den gamle Herredsby *Smørum blev henlagt til Ølstykke Herred* (Sognene Slagslunde, Stenløse, Vigsø, Smørum, Ganløse og Farum). Smørum Herreds Tingsted var paa Reformationstiden *Ejby Lund* og senere *Tinghøjen Vest for Risby*. — Af Herredsfogder skal her kun nævnes *Knud Worm*, der først som Herredsfoged i Ølstykke Herred boede paa Borupgaard i Værløse Sogn; men da han tillige blev Herredsfoged i Smørum Herred, flyttede han 1634 til Ledøje, hvor han beboede Lillegaarden, som han straks opbyggede solidt og komfortabelt. Stuelængen stod endnu 1855, da den ved Gaardens Udflytning blev nedbrudt; men Loftsforsiringer, Paneler m. m. viste endnu den Gang, at Gaarden maatte have været opført og beboet af Folk

¹⁾ 1 Pund Rug = 3 Tdr.; 1 Pund Byg = 4 Tdr.

udenfor Bondestanden. *Knud Worm* og Hustru *Karen Bentsdotter* skænkede 1653 en Malm-Lysekrone til Ledøje Kirke. — *Knud Worm* havde 1634 fæstet *Storegaarden*, der laa umiddelbart Øst for Ledøje Præstegaard. Denne Gaards brøstfældige Bygninger blev nu nedbrudt, og Jorderne lagt til *Lillegaarden*. Efter *Knud Worms* Død var Gaarden i en lang Aarrække Krogaard; men da den 1855 blev udflyttet paa Øen, fik den Navnet *Øbakkegaard*.

Landbrugets Opgang. Trediveaars-Krigen hindrede i lang Tid næsten alt Landbrug i Tyskland. Det danske Landbrug paa de adelige Gaarde og Krongodserne, hvor man atter indførte Stordriften, høstede Fordel heraf, medens man i Bøndernes Landbrug ikke formaaede at bryde sig nye Baner, da Fællesskabet holdt al Fremskridt nede, saa at Driftsmaaden paa Bøndergaardene ved blev at være den samme som for Aarhundreder siden.

Misvækst paa Markerne. Ofte indtraf Misvækst paa Grund af langvarig Tørke om Sommeren eller ved for stærk Nedbør, der voldte stor Skade, da Aaløbene saa godt som aldrig blev oprensede. 1636 slog Høsten paa *Rompe Bymark* fejl, og navnlig var Bygmarken fuldstændig overbegroet med Græs, Urter og andet Ukrudt. 1649 var der paa Bymarkerne saa stor Misvækst, at Høstudbyttet de fleste Steder næppe naaede Halvdelen af Udsædens Størrelse, og i *Nybølle* var intet saaet, fordi Vandet stod højt op paa Agrene. 1643 klagede Bønderne i *Smørum, Hove, Vigsø* og *Stenløse* over, at Mølleren i *Værebros Mølle* havde opstemmet Vandet for højt i Mølleaaen.

Tingbøgernes Beretning om Bøndernes Vilkaar. Tingbøgerne fra 1624—60 udviser, at i den Tid evnede en Del af Herredets Bønder kun daarligt at svare Landgilde, og at ikke faa Gaarde henlaa øde og udyrkede. Det er dog utvivlsomt, at de økonomiske Forhold dog har været nogenlunde gunstige for de fleste Bønder i Ledøje-Smørum Sogne, hvor der af en almindelig Bøndergaard svaredes i Landgilde 3 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre, samt 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns. Disse Afgifter kunde ikke være trykkende, lige saa lidt som Hoveriet, der til Vartov var afløst med en mindre Pengeafgift, og for Kronens Bønder væsentligst bestod af Vedligeholdelsen af Hegn og Højbjergningen paa de kgl. Gaarde *Jonstrupgaard, Ilslevgaard, Jægersborg Ladegaard* og *Tøberup*, samt nogle Ægtrejser. De kgl. Skatter, der mest udrededes in natura, var heller ikke store, og kommunale Skatter og Afgifter kendte man ikke.

Svenskekrigen 1657—60¹⁾. Aar 1657 udbrød der Krig mellem Danmark og Sverrig. Danmark erklærede Krigen; men endnu inden den danske Regering fik udrustet en Angrebshær, havde Svenskerkongen *Carl Gustav* erobret det sydlige Jylland, Fyn og de sydlige Øer, og i Februar 1658 brød han op fra *Vordingborg* for ad *Sydsjællands Landevej* at føre sin Hovedstyrke mod København. En mindre Hærstyrke slog *Lejr* paa *Galgebakken* mellem *Sengeløse* og *Tostrup* Sogne for ad den gamle Kongevej fra *Roskilde* at naa ind til Hovedstaden; og *Carl Gustav* selv tog *Kvarter* i *Thorslunde Præstegaard*,

¹⁾ Smorum og Ølstykke Herreders Tingbøger.

medens der i *Højetostrup Præstegaard* blev indledet Fredsunderhandlinger, der førte til en endelig Fredsslutning i Roskilde d. 26. Februar 1658. — Men Carl Gustav brød straks Freden, og i August 1658 drog han med en Hær fra *Korsør* over *Ringsted* og *Roskilde* mod *København*. En Dag i Høsten blev Folk i *Smørum* og *Ledøje Sogne* opskræmte ved, at Flokke af raa Krigere trængte ind i Byerne, udplyndrede Gaardene og bortjog Beboerne, der for at bjerge Livet maatte søge Tilflugt i *Moser* og *Krat*, indtil „*Salvogarden*“ ankom til Beskyttelse. Imidlertid indesluttede Carl Gustav *København*, og paa *Brønshøj Mark* anlagde han en befæstet Lejr for sine Krigere, opført af Tømmer fra nedbrudte Bøndergaarde. (Og da Høsten omtrent var til Ende, blev Byerne paany udplyndret, idet Fjenden bortførte hele Afgrøden i *Straa* og *Kærne*, samt *Bohave* fra Bøndergaardene, hvilket blev ført til *Brønshøjlejren*. I *Smørumovre* blev af Mangel paa *Saasæd* 3 Gaardes Marker ikke besaaede, og en Gaard, hvor Mand og Kone var bortdøde, blev nedbrudt og henlaa øde. Og da der overalt var stor Mangel paa *Saasæd*, blev Høsten 1659 saare ringe. Alt Kvæg i *Byen* havde Fjenden bortrøvet „paa nær tre Kid“. I *Smørumnedre* ranede de rovgridske Krigere saa meget af Høsten, at Bønderne næppe beholdt tilbage, hvad de behøvede til Livets Ophold; og da al Sæderug var bortført, blev der i 1659 ikke avlet Rug paa *Byens* Marker. Sognefogden *Niels Hansen*, der havde boet i *Byen* i 16 Aar paa en af de bedste Gaarde (*Storgaarden*), var en anset og velstaaende Mand. Men da han gjorde Indsigelse mod Krigernes Adfærd, blev han og Hustru mishandlet, alle deres Ejendele dem frarøvede, og Gaarden nedbrudt. Han flygtede fra *Byen* og fik senere Bevilling som *Betler*. Et Par andre af *Byens* Gaarde blev ligeledes nedbrudt, og de øvrige Gaarde led større eller mindre Molest. Og *Byens* Marker henlaa i Krigsaarene næsten øde. — *Rompe to* Gaarde blev nedbrudte, og Markerne henlaa øde, da Mændene var borttagne. — I *Nybølle* synes Bønderne at have gjort Modstand mod *Byens* Udplyndring, hvorfor de led særlig stor Overlast. To af Gaardmændene maatte rømme fra *Byen*, og et Par andre blev ført til *Kronborg*, hvor de i lang Tid maatte arbejde paa *Fæstningsværkerne* og ved „*Pumpen* i *Graven*“. De fik her en saa haard Behandling og slet Forplejning, at de tilsatte Helse og Førlighed. — Paa lignende Maade var Bønderne i *Hove* Genstand for Udplyndring og Overlast. — I *Ledøje* blev bl. a. *Brydegaarden*, som stod nybygget, nedbrudt og ført til *Lejren* ved *Brønshøj*. Af en Besværing fra *Bymændene* fremgaar, at *Byen* havde lidt meget. — *Præstegaarden* blev flere Gange udplyndret, og uagtet *Præsten Christopher Hansen* havde betalt „*Souvergarde*“ til Beskyttelse, blev han mishandlet af de raa Soldater, „der trak ham i Haar og Skæg“. For at redde Livet flygtede han fra *Præstegaarden*; og for ikke helt at forlade sine Menigheder, søgte han i *Ly* i den afsides liggende, skovbevoksede Aas *Falsterbo* mellem *Ledøje* og *Smørumnedre* *Bymarker*, hvor han tog Ophold i nogle Hytter, der var opført til *Læ* for *Kvæget* — og *Svinehyrder*. *Præstens* Børn maatte ligeledes rømme, og kun *Præstekonen* blev tilbage for at bespise de svenske Officerer, og blev til *Belønning* herfor trakteret med *Ørefigen*. —

Bønderne rejser sig til Modstand mod Svenskerne. De svenske Soldaters grumme Fremfærd manede mange Steder Befolkningen til at rejse sig mod disse Plageaander. I *Hove* havde en Skaaning ca. 1650 faaet en Gaard i Fæste, og her opførte han en velbygget Stuelænge. Men da de svenske Krigere havde vel meget Maskepi med Skaaningen, havde Bymændene denne stærkt mistænkt for Spioneri. Og da Carl Gustav med sin Hær var brudt op fra København, overrumplede Hove Bønder en Flok svenske Marodører, der havde søgt Tilhold hos Skaaningen. Det kom da til en Kamp, hvis Udfald blev, at Svenskerne blev nedhugget og Skaaningen rømte fra Gaarden, som derefter stod øde et Aar.¹⁾ Efter Fredsslutningen blev Gaarden delt og i den nyere Tid udflyttet, men en Del af den gamle Stuelænge staar endnu paa Gaardens Tomt som et Husmandshus, hvis svære Bjælker og solide Bygningsmaade vidner, ikke alene om Ælde, men ogsaa om, at man her har Levninger af en ualmindelig velbygget Gaard, hvis gamle, aabne og massive Skorsten var opført af stampet Ler fra Grunden op mod Tagryggen; den stod indtil 1881 og var da saa hærdet af Sod og Røg, at man var flere Dage om at nedbryde den. Og i Stuens Loftsbjælker ser man endnu Mærker af Øksehug, der siges at være Spor af den Kamp, der 1659 fandt Sted i Stuen. — For 60 70 Aar siden fandt man ved *Flintbjergrenden* nær Hove By nogle faa Skeletter.²⁾ Man tør maaske antage, at det har været Levninger af de paa Gaarden nedhuggede Svenskere.³⁾ I *Smørumnedre* kom det til en særlig haard Kamp med Svenskerne. Ogsaa her havde en Flok Marodører slaet sig ned for længere Tid. Om Dagen plyndrede de i Omegnen, og om Natten holdt de Svirelag i den Gaard, hvor de havde taget Standkvarter. Omsider besluttede de Smørum-Bønder at gøre et Forsøg paa at blive de ubudne Gæster kvit. Efter at Bønderne i *Sørup* og *Maaløv* havde tilsagt virksom Bistand, blev der lagt en Slagplan efter Samraad med Præsten *Christopher Hansen*, der som Flygtning opholdt sig i et Hyrdehus i Skoven paa Falsterbo-Aasen. — Paa den til Angreb fastsatte Nat sneg Bønder, bevæbnede med Høforke, Slagler, Økser o. lign. Vaaben, sig i Mulm og Mørke fra de nævnte Byer ned mod Smørumnedre og lejrede sig i Engdragene uden om Byen. Da Svenskerne var gaet til Ro, blev der ved Blus paa Bavnehøjen givet Signal til Angreb, og samtidig begyndte Kirkeklokkerne at ringe. Nu stormede Bønderne frem, omringede Gaarden, hvor Svenskerne havde taget Kvarter, og rettede et rasende Angreb paa de søvndrukne Krigere, der alle blev nedlagt efter at have udstødt Eder og Forbandelser over Angriberne og truet med Hævn, naar deres Vaabenfæller atter kom til Byen. — Ved Daggry kørte Bønderne de faldne Krigere ud paa Byens søndre Udmark, „*Ormehede*“, og jordede dem i en Grusbanke, som derefter fik Navnet „*De svenske Grave*“.³⁾ Man formoder, at Blodbadet fandt Sted

1) Tradition, fortalt 1844 til Forf. Fader.

2) Meddelt Forfatteren i Hove af den Gmd., i hvis Mose Skeletterne blev udgravet.

3) Tradition fra Smørumnedre, optegnet 1882. Den udførlige Meddelelse om Kampen er meddelt af Gaardfæster Frands Nielsens Enke, hvis Slægt Led efter Led med Troskab havde bevaret Mindet om Forfædrenes Kamp for „at værne deres Rede“.

Mindesten for faldne svenske Krigere.

i December 1659. Carl Gustav forlod nemlig i November 1659 Brønshøjlejren med en Del af Belejningsstyrken for at undsætte sine betrængte Tropper paa Fyn. I Korsør modtog han Budskab om, at hans Hær paa Fyn fuldstændig var opreven i Slaget ved Nyborg (d. 14. Novbr.), og han rejste saa til Gøteborg, hvor han døde den 12. Februar 1660, hvorefter Freden blev sluttet den 27. Maj 1660. — Faa Dage efter drog den sidste Rest af Belejringshæren — henved 3000 Mand — bort fra Brønshøj. Disciplinen i dette lille Korps har vel været fuldstændig opløst efter Kongens Afrejse, og det er saa Marodører herfra, der paa egen Haand er draget ud paa Røvertog til Smørum.

„**De svenske Grave**“ henlaa i den følgende Tid upaaagtet og forsømt, men Sagnet om Bøndernes blodige Daad forplantedes fra Slægt til Slægt indtil vore Dage. Og i Høsten 1912 fandt man ved Gruskørsel tilfældig en Grav med 10 velbevarede Skeletter, hvis Kranier alle bar Mærker af Bøndernes Angrebsvaaben: Øksehug, Stik af Høforke, og paa enkelte var Pandeben og Brystben helt eller delvis knust ved Slag. Paa Kranierne sad endnu enkelte Levninger af Haarvækst; men iøvrigt fandt man ikke ringeste Spor af Beklædningsgenstande, Knapper, Vaaben eller lignede. — Krigernes Ben blev atter nedgravet paa Stedet og paa Graven rejste Beboerne i Sognet en Bautasten med følgende Indskrift: „Her ligger 10 svenske Krigere, som faldt for Smørum Bønders Haand 1659.“ — Graven, der er fredlyst, ligger nær Vejen mellem Byerne Smørumovre og Pederstrup.

Landet var frelst, Freden sluttet og Fjenden bortdraget; men Glæden herover var dog blandet med Bekymring, naar man saa hen til, hvilke Ødelæggelser Krigen havde medført. Overallt var Skovene forhugget, Markerne henlaa øde, og ikke alene enkelte Gaarde, men hele Landsbyer var nedbrudt og Kvæget for en stor Del bortført. — Og i Smørum glemte man ikke de faldne Krigeres Trusler om Hævn, naar svenske Soldater atter satte Fod i Smørum. Ikke alene under det svenske Indfald Aar 1700, men endog saa sent som under Krigen 1808—09, hvor dog ingen svensk Soldat naaede at sætte Fod paa Sjællands Grund, nærede ældre Folk Frygt for, at Blodbadet skulde blive hævnnet.¹⁾

Smørum Kirke efter Reformationen. Omtrent 1597 truede Korets Mure i Smørum Kirke atter med at styrte sammen. Der blev saa inde i Kirken opført en muret Pille, der skulde afstive Hvælvinger og Mure. Men Pillen var ingen Pryd for Kirken, og den blev derfor nedtaget 1611 og erstattet med fire klodsede Piller, der opførtes udvendigt for at afstive Sidemurene. Kirken havde siden 1396 havt to Klokker; men 1601 udgik det Kongebud, at de Kirker, der havde to eller flere Klokker, skulde afgive den ene for deraf at støbe Kanoner, og Smørum Kirke maatte saa afgive sin lille, gamle Klokke fra Kong Svends Tid. Menigheden var meget misfornøjet hermed og androg indtrængende om at faa Klokken erstattet med en anden; og da Bønderne efter Evne ydede Bidrag dertil, lod Konsistorium allerede 1605 anskaffe den ønskede Kirkeklokke. — I dette Tidsrum blev Kirken underkastet omfattende Istandsættelser.

¹⁾ Tradition fra Smørumnedre, optegnet 1882 af Forf.

1614 blev det gamle Stenalter fra Kirkens ældste Tid nedbrudt og erstattet med et nyt af Egetræ, samt Altertavle og Prædikestol, alt som Erstatning for Helgenbillederne og det gamle Trækrucifiks, der nu forsvandt, samt for Kalkmalerierne, der blev overkalkede. Vinduet bag Alteret og det østlige Vindue i nordre Korvæg blev tilmurede; men da Dagslyset i Kirken derved formindskedes, blev dennes øvrige Vinduer gjort dybere, bredere og spidsbuede. Samtidig blev Væggene i det sydlige Vaabenhus forhøjede; og da Korets Spidsgavl truede med at styrte ned, blev den nedtaget og paa ny opført 1636 og forsynet med takkede Gavle.

Opgangen til Gøngehøj.

Fra Enevælden til Reformtiden.

Regeringens nærmeste Opgaver. Efter Svenskekrigen stod Danmarks Rige paa Afgrundens Rand: Folket var udplyndret, Kronens Jordegodser var pantsat for Pengelaan, og Forholdene saa fortvivlede, at Kongen var ude af Stand til at betale de hvervede Soldater deres Sold. Under saadanne Forhold traadte den Rigsdag sammen i København, der fratog Adelen Skattefrihed og dens Enevælde i Statsstyrelsen, og som derefter lagde Regeringsmyndigheden i Kongens Haand. — Blandt de Opgaver, der nu forelaa for den ny Regering, var den at skabe et betryggende Værn for Landet og samtidig hermed at træffe Foranstaltninger til Afviklingen af Statens Gældsforpligtelser.

Landets Forsvar ordnes. Der oprettedes nu en staaende Hær paa 10,000 Mand *hvervede Tropper*, mest Tyskere. Denne Hærafdeling blev ofte anvendt som Hjælpetropper i Krige i Udlandet, bl. a. i den spanske Arvefølgekrig. Ved Siden heraf oprettedes *en national, staaende Hær* som Landmilit. Landet blev delt i Lægder paa 60 (senere 70) Tdr. Hartkorn Bøndergods, og af hvert Lægd blev paa Session udtaget ved Lodtrækning een Mand, „der skulde springe Soldat“. De til Soldat udtagne Bønderkarle øvedes om Sommeren hver Søndag i 2 Timer og om Vinteren hveranden Søndag 1 Time i Vaabenbrug og desuden til Korpsøvelser nogle faa Dage om Aaret. Tjenestetiden var 6 Aar, og i den Tid skulde Soldaten forblive i sin Hjemstavn og forrette Bondearbejde; men derefter skulde han agtes og æres fremfor andre unge Karle og „nyde Fortrin ved at faa Gaard i Fæste“. — Endvidere oprettedes *et nationalt Rytteri* paa 4500 Mand, til hvis Underhold blev udlagt en stor Del af Krongodserne, som derefter blev kaldt *Rytterdistrikter*. Hver Bonde i Distriktet, der var Fæster af en Gaard paa 8 Tdr. Hartkorn, blev fritaget for Afgift mod selv at tjene som Rytter, eller mod at stille en fuldt udrustet Mand i sit Sted. — Krongodset i Ledøje blev nu som Ryttergods lagt under *Københavns Amts Rytterdistrikt*. Men efter den skaanske Krigs Ophør blev det nationale Rytteri ophævet, og paa Gaardene blev nu indkvarteret *hvervede Ryttere*, mest Tyskere. I Ledøje byggede man nu paa Gadejorden Huse til Rytterne og deres Hustruer. — Paa Københavns Amt var Regimentsskriveren paa Kollekollé i Kirkeværløse Sogn Rytterbøndernes nærmeste Overordnede, — han var dels deres Forsvar, og dels skulde han paase, at hver passede sin Gaards Drift. Regimentsskriver og Amtmand var i dette Omraade humane Tilsynsmænd, der ofte gjorde Indstilling om at skaane Bønderne for ulide-

lige Ægtkørsler, og naar Misvækst, Kvægpest eller andre Ulykker indtraf, havde Bønderne stedse gunstige Fortalere i nævnte to Autoriteter. Alt tyder paa, at Rytterbønderne i Ledøje levede under ret taalelige Forhold.

Matrikulingen. Regeringen maatte efter Svenskekrigen ufortøvøvet gaa til nye Skattepaalæg, og for at opnaa en ensartet og retfærdig Beskatning af alt Jordegods udarbejdedes 1661—66 en *Matrikul* paa Grundlag af de paa Bøndergaardene hvilende Landgildeydelse. Denne Matrikul blev ikke tilfredsstillende, og man paabegyndte derfor 1681 Udarbejdelsen af en ny Matrikul ved at lade alle Jorder paa Landet opmaale af Landmaalere og vurdere af Bønder, udnævnte paa Herredstingene. Jorderne i hver Aas blev paa denne Maade ansat i en bestemt Klasse efter Jordens Godhed, og paa dette Grundlag blev hver Gaards Hartkorn endelig fastsat. Denne Matrikul traadte i Kraft 1686.

Kronen afhænder Jordegods i Smørum Sogn. For at tilfredsstille sine Kreditorer afstod Kronen efternævnte Jordegods i Smørum til Private: 1662 Smørum gamle Præstegaard til *Jacob Rustmester*; 1663 Rompe øde Gaarde til *Henrik Bielcke*; 1665 Nybølle By til *Hans v. Ahlefeldt* og 1670 Storgaarden i Smørumnedre til *Hans v. Merckel*.

Nye Godsbesiddere i Smørum Sogn.¹⁾

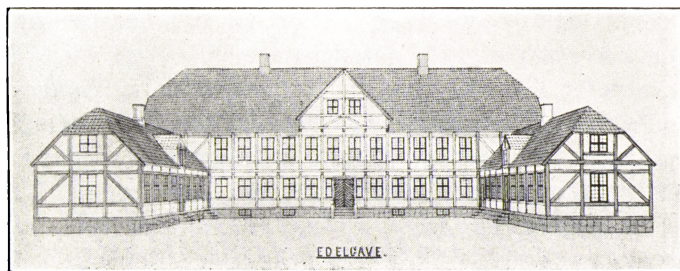
Smørum gamle Præstegaard. *Jacob Jensen Nordmand*, f. i Norge 1614, blev Skibsdreng paa Flaaden, uddannedes som Vaabensmed i Holland og traadte i hollandsk Krigstjeneste, blev senere i Danmark Tilsynshavende med Kongens Vaabensamling og kgl. Rustmester med Officers Rang. Paa *Rosenborg* opbevares flere af hans Arbejder som Billedskærer, bl. a. en Model af et Orlogsskib for fulde Sejl og med „*den norske Løve med Bilen*“ i Stævnen, alt skaaret i Elfenben. — Den 29. August 1662 blev udstedt kgl. Skøde til „Rustmester Jacob Jensen Nordmand, hans Hustru, Børn og Arvinger“ paa en Gaard i Smørumovre By „med al Herlighed, Frihed og Højhed, som Adelsgods følger og følge bør“. — Gaarden var den fordums Smørum Præstegaard. — Jacob Rustmester døde 1700. — Hans Kiste med hans Kaarde paa Laaget blev nedsat i den murede Begravelse under Smørum Kirkes Kor. Efter hans Død blev Gaarden solgt til Ejeren af Cathrineberg. — *Jacob Rustmester* opholdt sig ofte paa sin Gaard i Smørum, hvor han havde indrettet Værksted og beskæftigede sig som Lademager. Sagnet om ham lever endnu i Smørum, hvor det fortælles, at han udgravede Kæmpehøje. Men da han forsøgte at udgrave *Gøngenhøjen*, traf han paa en Kobberport; under Forsøget paa at opbryde denne, blev han ramt af et Slagtilfælde og maatte føres bort. Udgravningen blev derefter standset. Det Hjørne af Byen, hvor Rustmesterens Gaard laa, kaldes endnu „*Den norske Krog*“.

Nybølle Bøndergods. *Hans v. Ahlefeldt*, en holstensk Adelsmand, havde som Krigsøverste udmærket sig særligt paa Københavns Volde og i Slaget ved Nyborg. Ved Giftermaal med Rigsraaden *Sigvard Urnes Enke, Cathrine*

¹⁾ Jvfr.: L. Laursen: Kronens Skøder.

Sehested, blev han Ejer af Herresædet *Raarup*. 1663 købte han Bøndergodset i Sengeløse, som han lagde ind under sit Herresæde *Raarup*, der nu af sær kongelig Naade skulde kaldes *Cathrineberg* efter hans Hustru, og 1665 købte han ligeledes *Nybølle Bøndergods*. For at gøre *Cathrineberg* til en større Avls-gaard lod han 1666 Byen *Raarup* (6 Gaarde) og de 2 *Holmegaarde* nedbryde og Jorderne henlægge under Hovedgaarden. Herved blev Hoveriet stærkt forøget og byrdefuldt, navnlig for *Nybølle Fæstere*. — *Ahlefeldt* beboede mest sit Herresæde *Glorup* paa Fyn og overlod Styrelsen af *Cathrineberg* til Ridefogder, som oftest *Holstenere*, der efter Traditionen jævnlig anvendte Træhest og Hundehul som Straffemiddel. — Efter *Ahlefeldts* Død 1694 blev *Cathrineberg* solgt til Captejn *Christian Friederich Holstein*. Han opholdt sig ofte paa sin Gaard og var en meget human Godsejer. 1702 købte han *Jacob Rustmesters* Gaard i *Smørumovre*, som han delte mellem to Fæstere. — Han døde 1749.

Storgaarden i Smørumnedre. Major *Christian Vendelboe* havde paa flere Maader udmærket sig i Krigen og navnlig paa *Københavns Volde* under *Belejringen*. Major *Vendelboe* døde 1660, og hans Enke fik saa af Kongen overdraget Gaarden paa *Livstid*. Gaarden, hvis *Hartkorn* 1662 var ansat til 25 Tdr., var bortfæstet til to Bønder. Til sin egen *Benyttelse* opførte hun en herskabelig *Beboelse*. Hun døde 1670, og Kongen skødede derefter Gaarden til *Hans v. Merckel*, *Handelsmand* og *Borger* i *København*, der 1671 afhændede den til *Rigsadmiralen Henrik Bielcke*.

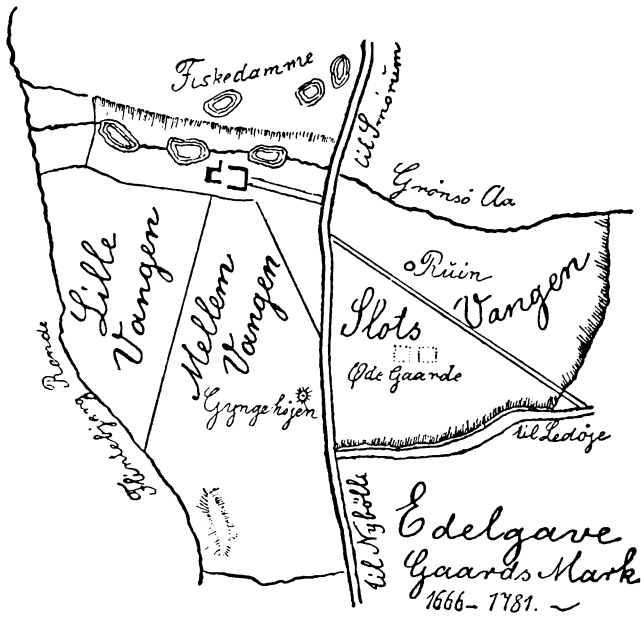
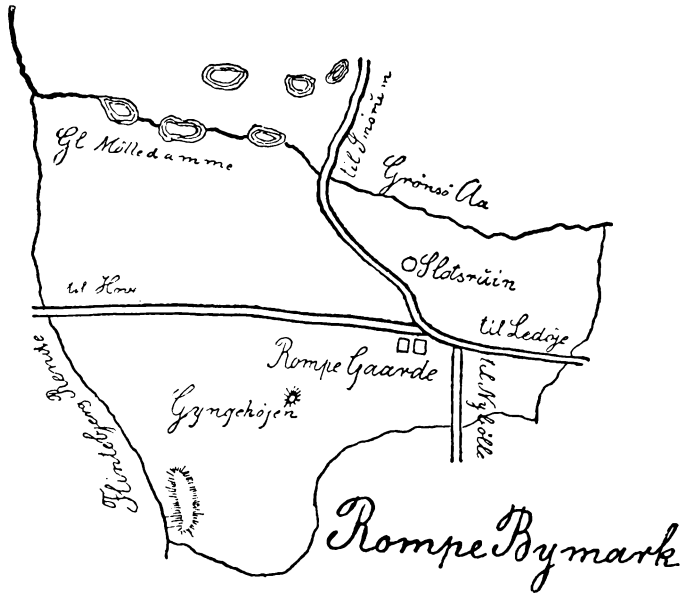

Slægten Bielcke paa Edelgave.

Henrick Bielcke, dansk Søkriger, havde med Hæder kæmpet i Krigene med *Sverrig*. Den 2. Marts 1663 modtog han som *Gave* fra Kongen den øde *Bondeby Rompes Jorder*, og den 11. September 1666 udstedtes *Skødet* „til os elskelig *Frue Eddele Ulfeldt*, *Herr. Henrich Bielchis til Ellinggaard*, samt *hindes Arffuinger* — paa tvende *Gaarde* kaldit *Romppe*, men schal kaldis *Eddel Gaffue*“. *Bielcke* lod straks regulere *Skel* mellem hans nye *Ejendom* og de *tilgrænsende Bymarker*. Med særligt *Henblik* paa at faa et smukt *Haveanlæg* udsaa han sig en *Byggeplads* op til *Grønsøaaen*, saaledes at *Haven* omfattede en *Del* af dette *Vandløb* og et *Par Damme*, der tidligere havde været *Møllesø* for en *nedlagt Vandmølle*. *Tømmer* til *Bygningerne* hentede han fra

Kongeskoven paa Smørumnedre Mark, der endnu for en Del var Højskov. Gaarden blev opført med en trefløjet Hovedbygning af Mur- og Egebinding mod Vest, og med Avlsbygningerne, 3 sammenhængende Længer, mod Øst. — Bielckes Opmærksomhed var straks henvendt paa at faa lagt til sit nye Herresæde saa meget af Bøndergods, Tiender, Herligheder og Rettigheder, som der skulde henhøre under en adelig Sædegaard. Den 30. August 1667 fik han ved Mageskifte med Kronen udlagt 11 *Gaarde i Smørumnedre* og 2 *Gaarde i Ganløse*. Den 11. Juni 1671 købte han af *Hans von Meckel Storgaarden i Smørumnedre*, og den 19. Juni 1672 fik han ved Mageskifte med Kronen 4 *Gaarde i Sørup*, Maaløv Sogn, samt 3 *Gaarde i Smørumovre*. Den 25. November 1671 fik han kgl. Skøde paa *Bøndergods i Herringløse*, og endelig 18. August 1680 *Bevilling til at lade drive Krohold i Smørumovre*. — Foruden anførte Jordegods fik han ved Bevilling overladt et Stykke Møsejord paa Smørumovre Bymark for der at indrette Karpedamme, der fik Navnet „*Bielcke Dammene*“. — Da Bielcke nu havde faaet lagt til Edelgave saa meget af Bøndergods og Tiender m. v., som der fordredes for, at Gaarden kunde opnaa at blive en adelig Sædegaard, blev der den 29. Marts 1682 udstedt „Kgl. aabent Brev“, hvorefter Edelgave skulde anses som en *Hoved- og Sædegaard*, saalænge den med underliggende Bøndergods bestod af 200 Tdr. Hartkorn. Edelgave Jorder, der 1662 var ansat til Hartkorn 24 Tdr. 7 Skp. blev ved Matrikuleringen 1684 skyldsats for Hartkorn 30 Tdr. 6 Skp. 1 Fjk. — Markerne var delt i 3 Vange, som skiftevis dyrkedes og besaaedes i 2 Aar for i det tredie at ligge i Fælle. Disse Vange var: *Mellem Vangen, Lille Vangen* og *Slots Vangen*. Udenfor Vangene laa Nord for Gaarden en Enghave, kaldet *Svinehave* (nu *Kalvehave*). Hovedgaardens samlede Areal var 178 Tdr. L. — Til Gaarden hørte en lille Skov paa Smørumnedre Mark, *Kongeskoven* „med nogle Egestumper“. I Skoven havde Smørumnedre Bønder Græsningsret. — Edelgave Landbrug styredes af en Forvalter og Ridefoged. Hvorledes Forholdet var mellem Bielcke og hans Bønder, kender man ikke. Det er dog en Kendsgerning, at der hengik en længere Aarrække, før han ved Rettens Hjælp inddrev resterende Skatter og Landgilde. — *Henrik Bielcke* døde i København 1683, 68 Aar gammel. Hans 2 Sønner faldt i den spanske Arvefølgekrig som Anførere for danske Lejetropper. En Datter, *Marie Sophie*, var gift med *Claus Krabbe* til *Torstedlund*, efter hvis Død hun 1680 ægtede sit Søskendebarn *Christian Bielcke*, der efter Farbroderens Død overtog Edelgave som sin Hustrus Arv.

Christian Bielcke. Som Ejer af Edelgave kom Chr. Bielcke straks i Strid med Præsten i Ledøje *Otto Christophersen*, der efter at Gaarden ved kgl. „Aabent Brev“ var erklæret for at være en Hoved- og Sædegaard, dog vedblev at fordre Tiende af Gaarden. Der udgik da et nyt „Aabent Brev“ af 25. Oktober 1684, hvorefter Edelgave i Medfør af Lovens 2—13—11 skulde forskaanes for Tiende. — Chr. Bielcke virkede ogsaa ivrigt for Edelgaves Opkomst. 1686 fik han kgl. Tilladelse til at henlægge under Edelgave: Maaløv Kirkes Korntiende, samt Kirkens Gaard i Smørumnedre og Slagslunde Kirkes Jord, Højengen. 1686 fæstede han Kronens Anpart af Ledøje Sogns Tiende, og

1691 Kongetienden af Smørum Sogn. — Aar 1685 blev Chr. Bielcke Ejer af Basnæs, og da hans anden Hustru, Fru *Marie Sophie*, døde, indgik han atter 1687 Ægteskab med *Vibeke Nielsdatter Juell*, en Datter af Søhelten *Niels Juell*. — Chr. Bielcke døde 1694, kun 49 Aar gammel. Ved Skiftet udlagdes Edelgave til Enken, der 11. Juni 1698 afhændede Gaard og Gods til *Hendrich Weldingh*.

Slægten Weldingh paa Edelgave.

Hendrich Weldingh. Han var født i Norge, men 1676 træffer vi ham i Danmark som „Rigsadmiralens Fuldmægtig og Forvalter“ paa Edelgave. En lignende Stilling indtog han under Chr. Bielcke og dennes Enke, Fru *Vibeke Margrethe*, der 10. Februar udstedte Skøde til ham paa *Edelgave Gaard med underliggende Gods*. — Som Ejer fornyede han de tidligere indgaaede Fæstemaal af Tiender og Jorder. Dernæst fæstede han 1708 *Vigsø* og *Hvedstrup Sogns Kirketiender*, samt sidstnævnte Kirkes Jorder. Ved denne Kirke opførte han *Slægtens Familiegravelse*. H. Weldinghs Overtagelse af Ledøje Kongetiende førte 1702 til en Retssag. Degnen i Ledøje, *Søren Pedersen Høgh*, havde skrevet en „Forening“ mellem Ledøje Bønder, hvorefter den af dem, „der vilde tinge eller tælle Tiende med Sr. Weldingh, skulde ikke agtes bedre end en Skælm.“ Weldingh paastod Degnen fradømt sit Embede, men denne undskyldte sig med, at han af Vankundighed havde føjet Bønderne, og tilbød at bøde 50 Daler til de Fattige i Smørumnedre, hvilket Tilbud Weldingh tog imod. Bønderne fik ligeledes Sagen afgjort i Mindelighed og paa lempe- lige Vilkaar. — H. Weldingh styrede sit Gods med Dygtighed; men i de senere Aar bortforpagtede han dog Avlingen. — Hans Hustru var *Regine Magdalene Getz*, Datter af *Oberst L. Getz*. I Ægteskabet var følgende Børn:

1. *Hendrich*, f. 1680, der som Captejn faldt i Slaget ved Gadebusch 1712.
2. *Christian*, f. 1686, den følgende Ejer af Edelgave.
3. *Vibeke Margrethe*, f. 1691, der i sit Ægteskab med Amtsforvalter *N. Chr. Bang* blev Moder til 2 Døtre: a) *Marie Cathrine*, der Aar 1748 ægtede Præsten *Johan Grundtvig* og blev Moder til *N. F. S. Grundtvig*, og b) *Susanne*, der ægtede Lægen *Henrik Steffens* og blev Moder til Filosofen *Henrik Steffens*.

Aar 1714 afstod H. Weldingh Edelgave Gods til Sønnen *Christian Weldingh*. — 1718 mæglede den gamle Hendrich W. og Sønnen Christian Forlig i Tvist mellem 2 Bønderkoner, af hvilke Ellen Mads Pedersens havde udskældt Ane Rasmus Olsens for en „Aalenæse“. Fire Aar efter blev samme Ane Rasmus Olsens Christian Weldinghs Svigermoder, idet han efter sin første Hustrus Død ægtede Sognefogden *Rasmus Olsens Datter Karen*. Den gamle Weldingh fandt ikke dette Giftermaal standsmæssigt og tog nu fast Bopæl paa Veddeløv Gaard i Himmeløv Sogn, hvor han døde 1725. Hans Kiste blev hensat i Familiegravelsen ved Hvedstrup Kirke.

Christian Weldingh. Han blev 1714 Ejer af Edelgave og ægtede 1713 *Karen Ottedatter*, Datter af Præsten *Otto Christophersen* i Ledøje. Hendes Medgift var 935 Speciesdalere og et godt Udstyr. Hun døde allerede 1718

og efterlod 5 Børn, af hvilke *Regine Magdalene ægtede Præsten i Ledøje, Jacobæus*, og *Henrik*, der blev *Overkøbmand paa Island*, 2 Sønner blev Officerer, og en Søn, *Christian*, blev Student og boede i mange Aar i et Hus i Ledøje, hvor han døde 1801. — 1722 ægtede Herremanden *Chr. Weldingh* Vartovbonden og Sognefogden *Rasmus Olsens Datter Karen*, f. 1703. — Dette Giftemaal var ganske vist ikke standsmæssigt; men *Karen*, der nu var „*Madame Weldinghs*“, var en klog og energisk Kvinde, der forstod at hævde sin Stilling, saa hun var agtet og anset, saavel af sine Stedbørn som af sin Mands talrige Slægtninge. — *Chr. Weldingh* levede i god Forstaaelse med sine Bønder og var ofte Fadder ved *Barnedaab*, ligesom „*Madame Weldinghs*“ ofte var Gudmoder. Han hverken forøgede eller formindskede Godset, og da Hovedgaardens Areal var forholdsvis ringe (230 Tdr. L.) i Forhold til det hoveripligtige Bøndergods, var Hoveriet ikke trykkende for Bønderne, af hvilke de fleste i Stedet for Hoveri betalte 4 Rigsdaler aarligt, samt forrettede nogle faa Ægtejser. — Kreaturbesætningen var 1750: 13 Heste, 20 Stude, 20 Køer og 20 Faar. Kvægbesætningen har dog den Gang næppe været fuldtallig, da *Edelgave* 1744 mistede hele Besætningen ved Kvægpesten. — I sit andet Ægteskab havde *Chr. Weldingh* 14 Børn, af hvilke 3 døde i en tidlig Alder. Af Sønnerne gik 2 Handelsvejen, 2 studerede og 3 blev Officerer. Af Døtrene blev 3 Præstekoner, 2 ægtede civile Embedsmænd og 1 blev Degnekone. Af Skifteforretningen fremgaar, at *Chr. Weldingh* kostede betydeligt paa sine Børns Opdragelse og Uddannelse. Naar henses hertil, samt til den store Ulykke, der ramte *Edelgave* 1744 ved Kvægpesten, vil man forstaa, at han i de senere Aar var nødsaget til at optage betydelige Prioritetslaan, saaledes af *Herfølge Hospital* 13,000 Rdl.

Chr. Weldingh døde paa *Edelgave* 1758, 72 Aar gammel, og blev hensat i Familiebegravelen i *Hvedstrup*. — *Edelgave* med *Jordegods* blev derefter solgt til *Etatsraadinde Bornemann*. Købesummen var 22,800 Rdl. — *Chr. Weldinghs* Enke flyttede derpaa den 1. Maj 1759 til Enkesædet paa *Veddeløvgaard*, hvor hun døde tre Uger efter, 55 Aar gammel, og blev hensat i Familiebegravelen ved *Hvedstrup Kirke*.

Bøndergaardene i Middelalderen.

I den tidlige Middelalder var Bøndernes Vaaninger Bulhuse, hvis Vægge var dannet af Tømmerstokke, lagt vandret paa hinanden. Vaaningen udgjorde kun et eneste stort Rum, i hvilket kun et svagt Dagslys kunde trænge ind gennem et Par smalle Glugger i Væggene. Over Stuen var intet Loft, men kun et Tag af Rør og Siv, herover var lagt et Lag Græstørv. Gulvet var af Ler, og i dets Midte var en mindre stensat Plads, Arnen eller Ildstedet, hvorfra Røgen fandt Udgang gennem en Aabning i Taget, dækket af en Lem, der ved en Stang kunde aabnes og lukkes. Længere hen i Tiden opførte man Bygninger med „stampede“ Lervægge og Bindingsværksbygninger med klinede Vægge og med Straataget hvilende paa et Sparreværk. Arnen flyttedes nu nærmere hen imod Indgangsdøren og blev omgivet med en Kappe af stampet Ler, der

for oven indsnævredes til et Rør, hvorigennem Røgen trængte op gennem Lyren. Omsider bortfaldt ogsaa Lyren, idet Røret fra Arnen blev forlænget op gennem Taget som Skorsten. De ældre Ildsteder, hvorfra Røgen trængte ud gennem Lyren, afstedkom ofte Ildsvaade og blev derfor ved Kongebud forbudt som „ulovlige“; desuagtet fremgaar det af Synstorretninger, at der i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var ikke faa Gaarde med „ulovligt Ildsted“. — Oprindelig var en Gaards forskellige Bygninger lagt planløst og spredt paa Gaardspladsen; men henimod Reformationstiden blev det Skik at sammenbygge en Gaards Længer i Firkant, og var en Gaard „ved Magt“, saa bestod den nu af 4 sammenbyggede Længer, af hvilke Stuelængen vendte mod Byens Ydreside, medens Staldlængen laa langs Hovedvejen gennem Byen. Bøndernes Vaaningshuse var nu langt bekvemmere og sundere Boliger end de gamle Bulhuse. Her var langt flere Opholdsrum, saaledes den daglige Stue, Mellemstuen, Storstuen, samt særlige Rum for Økonomien, saasom Kammers (Spisekammer), Skorsten (før Arnen), og Stegers (Køkken), samt Kælder.

Bøndernes Vilkaar under Enevælden.

Efter Fredsslutningen 1661 fulgte 15 Aar, i hvilke sporedes en ikke ringe Frengang i Landbruget; men de følgende Aar, og særlig Krigsaarene 1699—1720 førte til en stærk Tilbagegang, der tyngede haardt paa Bondestanden og blev følelig for Godsejerne. Regeringen fandt Tilstanden betænkelig og lod Synsmænd undersøge Kronens Bønders „armelige Tilstand“, og Synet erklærede, at Bønderne i Smørum Herred var „ganske forarmede“, saa at de, saafremt de skulde blive ved Gaardene, var ude af Stand til at udrede Skat og Tynge, „formedelst de fik Misvækst paa deres Sæd og Indkvarteringer“. *Paa Edelgave Gods* var Stillingen dog langt fra saa ugunstig, da den liberale Godsejer Chr. Weldingh havde affattet et billigt Hoverireglement og iøvrigt forstod at holde Godset frit for øde Gaarde og Restancer. — *Paa Vartov Gods* i Hove og Smørumovre blev der i nogle Aar handlet ilde med Bønderne af en brutal og uredelig Forstander; men da denne ved Rettergang blev overbevist om at have øvet Pengeatpresning og Myndighedsmisbrug, blev han fjernet fra sin Stilling, og Bønderne opnaaede da ogsaa her taalelige Vilkaar. — *Nybølle Bønder* havde ligeledes et humant Herskab i Godsejeren til Caithrineberg, *Captein Chr. Fr. Holstein*.

Degne og Skoleholdere.

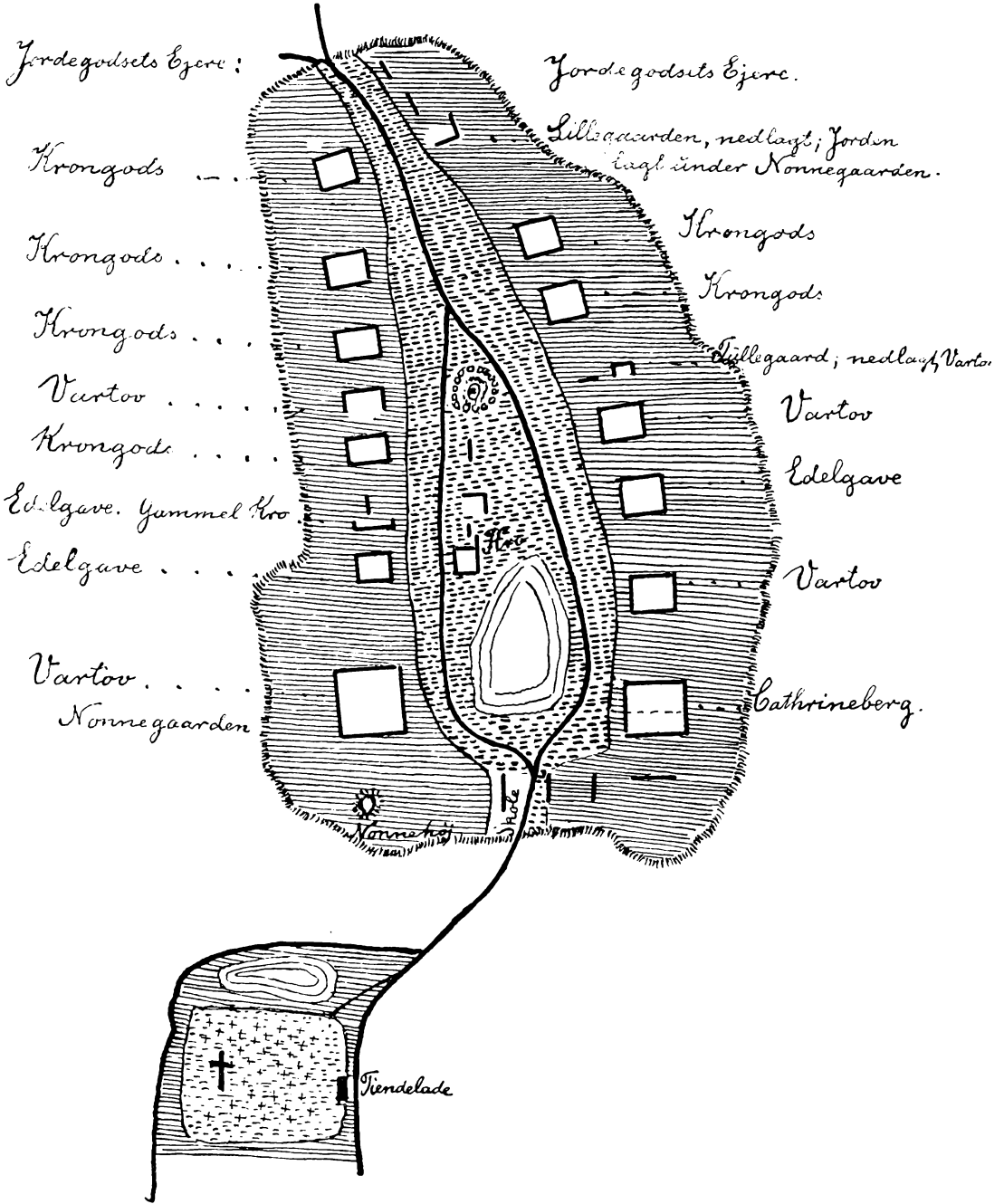
Efter Reformationen blev Degnetienden fra Ledøje-Smørum lagt til Vor Frue Skole i København, der lod Degnetjenesten besørge ved *Løbdegne*, d. v. s. Latinskoledisciple. Efter 1660 fik Sognene en *Sædedegn*, og til Degnebolig blev indrettet „det øde Hus Øst for Kirken“, som den katolske Kapellan Niels havde beboet. — Sædedegnen oppebar selv Kirketienden mod en aarlig Afgift af 10 Rdl. til Vor Frue Skole. — Foruden sin Bistand ved Gudstjenesten var det paalagt Degnen at undervise Ungdommen i Katekismus om Søn-

dagene i Kirkernes Vaabenhuse og et Par Hverdagsaftener om Ugen skiftevis paa Bøndergaardene i de forskellige Byer. — Imidlertid følte Almuen paa Landet Trang til større Oplysning, og *mange Steder oprettede Bønderne selv Skoler*, hvor deres Børn navnlig skulde undervises i Læsning og Skrivning. Som Lærer antog de en Student, en Latinskolediscipel, en Haandværker, eller en Underofficer. I Smørum var saaledes 1629 en „Søren skoellmester“. 1685 nævnes i Smørum Jørgen Skoelmester, ogsaa kaldet Jørgen Klokker. Hans egentlige Navn var Jørgen Christensen Størk, og oprindelig synes han at have været Korporal. — Flere større Godsejere og Medlemmer af Kongehuset oprettede ogsaa Skoler for Bønderne paa deres Godser, og umiddelbart efter at den langvarige Krig var endt, gjorde Frederik IV. et alvorligt Forsøg paa at fremme Almuens Oplysning ved at indrette et ensartet Skolevæsen, idet han den 28. September 1721 kundgjorde, at det var hans Agt at oprette Skoler paa Ryttergodserne, og som en By paa Københavns Rytterdistrikt fik Ledøje nu en kongelig Skole. Udgiften ved Opførelsen udrededes af Statskassen, medens Kørsel og almindeligt Arbejde ydedes af Beboerne. Bygningen, der blev opført af Mursten og med Tag af Tegl, blev indrettet til Skolestue, Dagligstue, Sovekammer, Spisekammer, Køkken og Forstue. Bygmesteren, *Murermester Laurits Eriksen* paatog sig Opførelsen for ca. 550 Rdl. — Skoleholderens Løn var aarlig: 24 Rdl. af Kongens Kasse og 3 Læs Brænde af de kgl. Skove. Gaardmændene skulde levere 1 Læs Hø og 1 Læs Halm pr. Td. Hartk. samt give fri Græsgang til 2 Køer og 6 Faar. Desuden fik Skoleholderen overladt Bruugen af et Stykke Toftejord i Byens nordlige Udkant.

Skovene i den nyere Tid.

De store Skovstrækninger i Almindingerne Ledøje og Nybølle blev i Middelalderen ryddet saa grundigt for Skov, at Bønderne tilsidst haardt savnede Bygningstømmer, hvorfor saadant fra 1562 blev dem udvist i Kronens Skove, og 1684 var der af den tidligere Storskov paa Falsterboaaen kun tilbage lidt Buskads hist og her paa Skrænterne i Udkanten, medens 3 forkrøblede Ege ved Bøllemose paa Ledøje Mark og noget Smaakrat paa *Nybølle Egebjerg* vidnede om, at der ogsaa paa disse Steder havde været Storskov. — I Smørum-nedre var der tidligere sat Grænser for Skovens Ødelæggelse, idet Kongen erklærede den for sit Særeje. 1638 blev det saaledes forbudt Bomænd og Husmænd „at hugge eller lade hugge Lidet eller Stort i Kgl. Majestæts Skov Kongeskoven“, og det blev paalagt Sognefogden at paase, at dette Forbud blev overholdt. — I den svenske Fejde blev Kongeskoven slemt medtaget, da Fjenden afbrændte og bortførte en stor Del af Skoven, og den Højskov, der endnu var ved Magt, medgik kort efter til Opførelsen af Edelgave. Bielcke vilde imidlertid atter opelske Skov, og da Bønderne havde Græsningsret i Skoven, blev Fæstebonden Jens Pedersen Skov beskikket til at have Opsigt med, at ikke Ungskoven blev ødelagt af Kreaturerne.

Imonium ovre By omkr. 1760.

Hove Lund. Højhedsretten over den lille Skov Lunden var fra Reformationstiden tillagt Direktionen over Vartov Hospital, hvorimod Bønderne havde Ret til at faa udvist Gærdsel, ligesom de i umindelige Tider havde haft Græsningsret i Skoven. Men da det gik ud over Ungskoven, nedlagde Vartov flere Gange Forbud mod, at der blev græsset Kreaturer i Skoven, og da dette ikke frugtede, henviste Vartov Sagen til Rettens Afgørelse, og Bønderne blev derpaa den 26. August 1689 fradømt Ret til at græsse Kreaturer i Skoven; men de lod sig ikke saa let kue, idet de gjorde gældende, at Vartov ikke havde Ret til Vej over deres Marker. Mærkelig nok blev denne Paastand taget til Følge af Retten, og Vartov kom derved til at staa som Ejer af en Skov, hvortil den hverken havde Vej eller Sti. Det kom saa til en mindelig Overenskomst, hvorved Bønderne atter fik Ret til at udnytte Græsningen i Skovene, dog saaledes, at Ungskoven blev fredet. Vartov ansatte derefter en „Plantør“ eller Skovfoged, der skulde have Opsigt med Skoven, og havde Bolig i det gamle Skovfogedhus, som endnu staaar paa Lunden.

Smørum Skole grundlægges. Smørum Skole blev grundlagt i Medfør af Fdg. 29. April 1740. Paa et Møde i Smørum enedes Herredsprovsten med Jordegodsejerne om at indstille, at der skulde oprettes en Skole i Smørumovre for Byerne Smørum, medens Børnene fra Nybølle og Hove skulde undervises om Vinteren af Degnen i Ledøje. I Klokkerens Hus kunde for 8—10 Rdl. indrettes Skolestue, og Klokkeren, *Korporal Jørgen Christensen Størk* skulde ansættes som Skoleholder for en aarlig Løn af 24 Rdl. samt 20 Læs Tørv. Degnen i Ledøje skulde have 8 Rdl. aarlig for Skoleholdet i Hove og Nybølle, medens Beboerne i disse Byer skulde yde en opvarmet Stue til Skoleholdet. — Men da Skoleplanen blev approberet, viste det sig, at man havde gjort Regning uden Klokkeren, der nægtede at afstaa sit Hus og erklærede sig udygtig til et saadant Embede. Sagen blev saa stillet i Bero, indtil Sognepræsten *Jacobæus* indstillede, at det skulde paalægges Jordegodsejerne at opføre et Skolehus paa en bekvemt liggende Byggeplads, hvorefter der kunde antages en „Karl“, der maatte være skikket til at være Skoleholder. — Saa fandt man da endelig et Hus, der med ringe Bekostning kunde indrettes til Skolehus, og en Student blev antaget som Skoleholder. Hans aarlige Løn var 24 Rdl. og 24 Læs Tørv, men blev senere forhøjet med 15 Rdl. 3 Sk., da Børnene fra Nybølle og Hove blev henvist til Smørum Skole.

De store Landboreformers Tid.

Regeringen og Reformerne. I Midten af det 18. Aarhundrede indsaar fordomsfri Godsejere og andre patriotiske Mænd, at Regeringens Landbopolitik hidtil havde været forfejlet, hvorfor de i Tale og Skrift rettede stærke Angreb paa Trevangsbruget og Fællesskabet, ligesom de fordrede Hoveribyrderne afskaffede eller dog fastsat ved Lov. Der skabtes herved en offentlig Mening, der fordrede gennemgribende Reformers i Landboforholdene og personlig Frihed for Fæstebønderne, idet de godtgjorde, at en Godsejer var bedre tjent med at have velhavende Fæstere end stavnsbundne Trælle, der ikke orkede at svare Landgilden, og for hvem han ofte maatte udrede Skatterne. — Paavirket af denne Bevægelse udstedte Regeringen fra 1758—69 flere Forordninger om Fællesskabets Ophævelse, hvilke dog foreløbig kun blev af mindre Betydning paa Grund af Bøndernes Mistænksomhed mod alt nyt. Endvidere udkom 1769 en Forordning, der paabød, at Hoverireglementerne skulde vedhæftes Fæstebrevene.

Reformerne paa Edelgave Gods og Slægten Bornemann. Enkefru, Etatsraadinde *Anna Marie Bornemann*, der overtog Edelgave 1759 ved Chr. Wellinghs Død, hørte til en human Godsejerfamilie, idet hun var Datter af Ejeren paa Cathrineberg, *Captain Chr. Fr. Holstein*, og nærbeslægtet med Greverne *Reventlow*, de bekendte Filantroper. Hun bestræbte sig for at fremme Oplysning og nyttig Selvvirksomhed hos Bønderne, og i Smørnumrede oprettede hun en *Spindeskole*, hvor Bønderpigerne skulde lære Syning, samt at spinde Hør og Uld. Samtidig søgte hun at gennemføre Landboreformer, og for at lette Udskiftningen androg hun 1760 om at opnaa et Mageskifte med Kronen ved at afstaa Edelgaves 2 Gaarde i *Ganløse* mod Vederlag i Kronens 2 Gaarde i Smørnumrede. Men hendes Forsøg paa at gennemføre Udskiftningen mislykkedes, da Bønderne ikke vilde opgive Fællesskabet. Hun døde 1765 efter at have overdraget Edelgave Gods til sin Søn *Jacob Bornemann*. Han forsøgte straks at bryde Bøndernes halsstarrige Modstand mod Udskiftningen; men da Forholdene paa Hovedgaarden paa Grund af Kvægpesten blev fortvivlede, var han nødsaget til midlertidig at indstille sine Reformforsøg. 1763 udbrød denne Sygdom atter her i Landet, og 1768 naaede den til *Cathrineberg* og *Edelgave*, og paa begge Gaarde blev næsten al Kvægbesætning bortrevet, ligesom ogsaa Bøndergodset — om end i mindre Grad — blev ramt af Landeplagen. Godsejer Bornemann søgte Bistand hos to af Regeringen ansatte Konsulenter, to medi-

cinske Kandidater *Eleyus* og *Askov*, der bl. a. paabød straks at nedkule de døde Kreaturer paa afsides Steder og at internere mistænkelige Kreaturer i Sygeværger, samt endelig at afspærre Hovedgaardens Marker fra de omliggende Byers Fællede. Bønderne, der ingen Tiltro havde til Konsulenternes Foranstaltninger, klagede til Amtmanden over, at de nedkulede Dyr udbredte en ulidelig Stank, og at Sygeværgerne var indrettet for nær ved Byens Fællede. De prøvede derfor andre Midler for at standse Sygdommen. Smørumovre Bymænd ofrede saaledes to sunde og friske Kreaturer, en Kvie og en Stud. Kvien blev levende jordet i en i dette Øjemed opkastet Grav paa Bymarken, hvorefter alt Byens Kvæg blev drevet hen over Graven. Studen blev indesluttet i en Trækasse og nedsænket paa det dybeste Sted i Gadekæret. Da man for 60—70 Aar siden tømte og rensede Kæret, fandt man Kassen og Skelettet af en langhornet Stud. Paa Edelgave faldt saa godt som hele Kvægbesætningen som et Offer for Kvægpesten, og der hengik en Aarrække, før den atter naaede nogenlunde at blive fuldtallig. Epidemien voldte Ejeren saa meget Bryderi og store Tab, at han ikke naaede at faa ændret Hovedgaardens Drift ved at gaa bort fra Trevangsbruget til en mere lønnende og rationel Driftsmaade. Han viede nu sine Kræfter til Fremme af Udskiftningen og deraf følgende Udflytning af Gaarde, og for at fremme denne Reform maatte han udrede en væsentlig Del af de dermed forbundne Omkostninger. Smørumnedre og Sørup Bymarker udskiftedes efter de ældre Regler i Fdg. af 1769, og da Fdg. af $\frac{23}{4}$ 1781 med sine praktiske Bestemmelser fremkom, var Udskiftningen 1779—80 efter Ordre af Amtmanden foretaget af Landinspektør *Stockfleth*.

For at lette Udskiftningen blev alle Byens Gaarde gjort lige i Hartkorn — Dobbeltgaarden Storgaarden selvfølgelig med dobbelt saa stort Hartkorn. I Byens samlede Hartkorn var Jorden til Maaløv Kirkes Gaard indbefattet, efter at Gaarden var nedlagt. Hver almindelig Gaards Htk. blev nu 8 Tdr. 6 Skp. 0 Fjdk. $\frac{2^{23}}{30}$ Alb., Storgaardens Htk. 17 Tdr. 4 Skp. 1 Fjk. $\frac{2^8}{15}$ Alb.. — *Kongeskoven* blev betragtet som Godsejerens Særeje. Derimod var det tidligere Overdrev *Torresletten* inddraget under Byens Jorder. 1781 ansøgte Bornemann om Byggehjælp af Statskassen til de Gaarde, der efter Udskiftningen skulde udflyttes, og efter at Amtmanden og Landvæsenskommissionen havde afgivet Erklæring om, at det ved Fdg. $\frac{13}{3}$ 1776 tilsigtede var opnaaet ved Udskiftningen, idet Udflytterne havde faaet deres Jorder samlede hver for sig, blev der tilstaaet for hver Gaard 70 Rdl., og til en Gaard, der var afbrændt, 80 Rdl.

Næppe var Udskiftningen af Smørumnedre By tilendebragt, før Edelgave og dens Ejer blev ramt af en ny stor Ulykke, idet en Ildsvaade Natten mellem 28.—29. Januar 1782 lagde samtlige Hovedgaardens Bygninger i Aske paa nær en fraliggende, nyopført Forvalter- og Ladefogedbolig, syd for Hovedbygningen. Ilden opkom i Kostalden og udbredte sig med saadan Voldsomhed, at al Besætning (deriblandt 31 Heste) og Inventarium brændte. Beboerne maatte redde sig i det blotte Linned og ty til de nærmeste Byer for at laane Klæder. — Bornemann begyndte straks paa de nye Bygningers Opførelse. Allerede i Marts 1782 androg han Amtet om Tilladelse til for Godsets Bønder at herber-

gere det betydelige Antal Haandværkere, der var Brug for ved Genopførelsen. Samtidig indforskrev han jyske og holstenske Teglværksarbejdere, der sydvest for Gaarden anlagde et Teglværk, hvor de nødvendige Mursten blev brændt. — Det var Bornemanns Agt at genopføre samtlige Hovedgaardens Bygninger af Grundmur og med Tegltag, og han opnaede i Aarene 1782—84 at faa opført den midterste Del af Hovedfløjen (i to Etager), samt Økonomi-bygningerne og enkelte af Avlsbygningerne, men derefter maatte han standse Byggeriet. De første Aar efter Branden henlaa en Del af Markerne ude af Drift og for en stor Del øde, da Besætning, Avlsredskaber og nødvendige Avlsbygninger manglede. 1783 bortforpagtede han til 5 Gaardmænd i Smørumovre Græsningen i 2 af Hovedgaardens Marker: Slotsmarken og Mellemmarken, der henlaa ubesaede, for en Aarsafgift af 170 Rdl. — Vanskelighederne blev imidlertid uovervindelige for Bornemann, og da hans Helbred var nedbrudt, saa han sig nødsaget til d. 5/5 1786 at sælge Edelgave med underliggende Gods. Køberen var Justitsraad H. G. Faith og Salgssummen 60,000 Rdl.

D. 12. Decbr. 1787 oprettede Bornemann sit Testamente, hvis 4. Post lyder saaledes: „Endelig tillægges de Fattige i Smørum Sogn paa Københavns Amt til en ringe Erkendtlighed og Erindring af Guds imod mig, medens jeg har beboet Edelgave Gaard i dette Sogn, beviste Velgerninger, forlods 500 Rdl.“ — Sin Avlskarl Rasmus Pedersen havde han overdraget en Gaard paa Smørumnedre i Fæste (Skebjerggaard), fri for Indfæstning og Hoveri, og ved sin Afrejse fra Gaarden løste han sin Kusk fra Stavnsbaandet. — Sine sidste Aar henlevede Bornemann i København, hvor han døde 1789, 66 Aar gammel. — Hans Broder Cosmus Bornemann, Justitsraad, døde ugift paa Edelgave 1766, 44 Aar gammel.

Ved Udskiftningen af Smørumnedre By blev følgende 6 Gaarde udflyttede paa Marken: Nr. 3 og Nr. 6 i Nørremarken; Nr. 5 og Nr. 10 i Skovvangen, og Nr. 13 og 14 i Kirkevangen. — Gaarden Nr. 13 brændte 1781 umiddelbart før Udflytningen til Ormhede.

Edelgave som Handelsvare.

Gennemførelsen af Landboreformerne og navnlig Stavnsbaandets Løsning 1788 medførte, at Landets Landbrug Aar efter Aar blev mere og mere lønnende, da Konjunkturerne i længere Tid stadigt var opadgaende, og Folk med mere eller mindre Kapital, saasom Embedsmænd, Købstadborgere og mange andre begyndte nu at spekulere i Landejendomme. De fleste af saadanne Godsejeres Formaal var at skaffe sig størst mulig Pengeindtægt af deres Godser, og da Lovgivningen nu satte Grænser for at udbytte Fæstebøndernes Arbejdskraft ved Hoveriydelserne, begyndte de at sælge bort af Bøndergodset for derefter, naar de saa Fordel derved, at skille sig ved hele Godset. Efter Kammerraad Bornemanns Bortrejse var Edelgave i 20 Aar at betragte som en Handelsvare, der gik fra Haand til Haand mellem Pengespekulanter.

Justitsraad Hans Georg Faith. 1786—1791.

Han havde tidligere været Ejer af Herregaarden Aagaard og købte derefter 1786 Edelgave. Købesummen var 60,000 Rdl. — Det var en halv øde Herregaard, Justitsraad Faith her overtog. Kun en Del af Bygningerne var genopført efter Branden; en stor Del af Markerne henlaa øde og ubesaaede, og Kvægbesætningen bestod kun af nogle faa Køer. Faith var imidlertid Mand for i Løbet af kort Tid at skabe ordnede Forhold paa sin Gaard, idet han ikke alene besad Formue, men ogsaa en ualmindelig Arbejdsevne og en ubøjelig Energi. I Løbet af 2 Aar fik han genopført samtlige Bygninger af Grundmur og med Tegltag, og samtidig hermed omændrede han Driftsmaaden paa Hovedgaardens Marker ved fra Trevangsbruget at gaa over til Kobbelfbruget. Markerne blev inddelt i 13 Skifter, af hvilke det ene henlaa stadig som Græsmark, og hvert af de 12 Skifter bar Sæd i 3 Aar for derefter i de næste 3 Aar at være Græsmark, dog saaledes, at de to ældste Græsmarker opløjedes om Sommeren for næste Aar at kunne blive Sædmark. Byggeriet paa Hovedgaardens saavel som Gennemførelsen af den nye Driftsplan krævede en betydelig Arbejdsydelse, og denne søgte Faith at opnaa ved at kræve Hoveriarbejdet udført af Godsets Fæstebønder. Disse paastod imidlertid, at de var fritaget for det væsentligste Hoveri mod at betale en bestemt aarlig Hoveriafgift. Faith henholdt sig imidlertid til Fdg. ¹²/₈ 1773, der atter havde gjort Hoveriet ubestemt „efter hver Egns Skik og Brug“. Bønderne klagede derefter til Rentekammeret, der efter at have indhentet Amtmandens Erklæring resolverede, at Hovmarkerne skulde opmaales, hvorefter hver Fæstebonde skulde have tildelt sit bestemte „Hovmaal“. De Fæstere, hvis Fæstebreve var paategnet: „Fritaget for Hoveri mod at svare Hoveripenge“, maatte imidlertid ikke paany paalægges Hoveriarbejde, og Arbejdet paa deres tildelte „Hovmaal“ skulde Gods ejeren selv besørge. De Fæstere derimod, hvis Fæstebreve var paategnet: „Fritaget for Hoveri mod at svare Hoveripenge, saalænge han for Hoveri er befriet“, var derimod, naar Godsejeren fordrede det, atter pligtige til at yde Hoveriarbejde. — Ved Udskiftningen af Smørumovre Bys Jorder 1787 lykkedes det Justitsraad Faith at faa een af sine Fæstegaardes Jorder lagt op til Hovedgaardens Marker. Hans Hensigt hermed var at faa nedlagt denne Fæstegaard for at kunne lægge dens Jorder ind under Hovedgaarden. 1788 tillod Rentekammeret dette, saafremt det ved Landmaaling og Taksation blev godtgjort, 1) at der herved ikke blev lagt mere Hartkorn under Hovedgaarden end Størrelsen af Kongeskovens Hartkorn, 8 Tdr. 0 Skp. 2 Fjk. 1 Alb.; 2) at Kongeskoven derefter skulde udskiftes til Jordlodder til 12 Husmænd i Smørumnedre; 3) at det blev godtgjort, at vedkommende Fæster frivillig afstod sin Gaard i Smørumovre mod at faa et Hus med Jord i Fæste; og 4) at der skulde skaffes Sikkerhed for, at Hoveribyrden paa Godset ikke forøgedes ved det omhandlede Mageskifte. — Faith ordnede derefter dette Magelæg saaledes, at Fæsteren Niels Larsen af Langebjerggaard paa Smørumnedre Mark afstod sin Fæstegaard til Niels Mortensen af Smørumovre, hvis Fæstegaard blev nedlagt, idet Jorden blev lagt til Hovedgaarden, hvor den fik Navnet Nymarken (senere

Tørvehusmarken). Som Vederlag for sin afstaaede Gaard fik Niels Larsen et Fæstehus med Jordlod, Nymarkshuset, hvis Hartkorn udgjorde Forskellen mellem Kongeskovens og Nymarkens Hartkorn. —

Justitsraad Faith var kun i 5 Aar Edelgaves Ejer, idet han 1791 solgte Godset til Kammerraad Jacob Rosted, efter at han samme Aar havde erhvervet Hovedgaarden Bødstrup. Her døde han 1795, kun 43 Aar gammel .

Jacob Rosted. 1791—1797.

Han var Kammerraad og Amtsforvalter over Tryggevælde Amt, da han 1791 overtog Edelgave efter Justitsraad Faith. Købesummen var 69,000 Rdl. Han var desuden Ejer af noget Strøgods paa Roskilde Amt, bl. a. en Gaard i Kamstrup, en Gaard i Ølby og nogle Gaarde i Jersie. Traditionen skildrer ham — og vistnok ikke helt med Urette — som en hensynsløs og brutal Godsherre overfor sine Fæstebønder. Straks efter at han havde overtaget Godset, fragik han de af Bornemann affattede og af Faith godkendte Overenskomster om Hoveriet og fordrede atter fuldt Hoveriarbejde af sine Bønder og affattede nye Overenskomster, hvorefter de kunde fritages for det saakaldte grove Hoveri mod at betale en forhøjet Pengeafgift og forrette visse, nærmere betegnede Rejser og Høstdage, hvilken Overenskomst han paategnede Fæstebrevene. — Overenskomsten stred imidlertid mod Plakat af $\frac{12}{8}$ 1773, der fastsatte, at Hoveriet herefter skulde være nøjagtigt bestemt, og at ubestemt Hoveri aldrig mere maatte indføres eller forrettes. Rosteds Adfærd vakte stærkt Røre blandt Godsets Bønder. Traditionen fortæller, at Rosted havde forløbet sig i høj Grad overfor *Rasmus Pedersen*, Bornemanns gamle Avlskarl, der som Fæster af Skebjerggaard var tilstaaet Hoverifrihed. Rosted fandt det dog senere raadeligst at meddele ham Ejendomsskøde paa Gaarden for en Købesum af 1500 Rdl. — Paa lignende Maade erhvervede 2 af *Sørup Gaardmænd*, samt Gaardmændene *Ole Larsen* i Smørumovre og *Henrik Mogensen* i Herringløse deres Gaarde til fri Ejendom for en billig Købesum. Men de 2 Gaardmænd i Smørumnedre, Sognefoged *Henrik Andersen* og *Lars Pedersen* paa Storgaarden, vilde Rosted ikke bøje sig for, men lod sit Mellemværende med dem afgøre ved Rettergang. Anførte Bønder havde klaget over, at Rosted vilde paatvinge dem større Hoveriafgifter og flere Rejser, samt Høst- og Bindedage, end der fra ældre Tid havde paahvilet deres Gaarde. Endvidere havde de klaget over, at Byen havde mistet Grænsningsretten i Kongeskoven. Amtet erklærede imidlertid, at der ikke kunde tages Hensyn til Bøndernes Klage over Hoveriet, og hvad Kongeskoven angik, havde de ikke godtgjort deres Besiddelsesret til Skoven, der nu ved et af Rentekammeret approberet Magelæg af 1788 som en forhen under Edelgave henhørende Hovmark var afgivet og indrettet til Husmandslodder. — Bønderne androg derefter om at faa Kortet over Kongeskoven udlaant; men dette nægtedes dem, „da det ikke kunde være dem til Nytte“. — Rosted ansaa Bøndernes Opræden som en ondartet Trods, der burde straffes paa det alvorligste, de andre Bønder til Skræk og Advarsel. Han udbad sig derfor Bøndernes Andragender til Gennemsyn for at kunne faa Koncipisten hertil opdaget og straffet for „fornærmelige Udtryk“ m. v. — Samtidig anlagde han Sag mod L. Pe-

dersen og Henrik Andersen, som han paastod fradømt deres Fæstegaarde paa Grund af „paadragne Restancer og Fæstepligtens Efterladelse“. — 1792 faldt Birketingets Dom, der gik Herremanden imod, idet den Hoveri-Overenskomst, som han vilde have paatvunget Bønderne, blev kendt ugyldig, da Bønderne kun kunde paalægges Hoveri, saaledes som dette var fastsat ved tidligere Overenskomster i Chr. Weldinghs og Bornemanns Tid. Sagens Omkostninger ophævedes. — Rosted var ikke tilfreds med dette Udfald og indankede Sagen til Rentekammerets nærmere Afgørelse; men her fik han det Svar, „at Kammeret ikke kunde inlade sig paa denne Sag, der nu var paakendt ved Lands Lov og Ret“. (Rentek. Resol. $\frac{6}{4}$ 1793.) — Sognefogden Henrik Andersen indledede nu Forhandlinger med Rosted om Købet af sin Fæstegaard, som han 1796 fik overdraget som Ejendom for 1875 Rdl. — Rosted havde saaledes lidt et fuldstændigt Nederlag, og hans Autoritet overfor Bønderne var stærkt røkket. Imidlertid vilde han paa ingen Maade overlade Lars Pedersen Storgaarden til Ejendom. Først efter langvarige Forhandlinger kom det til et „Forlig“, hvorved Rosted overdrog Storgaardens Stuehus og en Del af Udbygningerne, ialt 45 Fag, med 1 Td. Hartkorn af det omliggende Agerland og Eng, til Lars Pedersen for 250 Rdl., og kort efter overdrog han yderligere til ham endnu 1 Td. Hartk. for 200 Rdl. — Den øvrige Del af Storgaardens Jorder blev derefter udstykket i større og mindre Parceller, som derefter afhændedes som Fæste eller som Ejendom. — Ved kgl. Resol. $\frac{22}{11}$ 1797 fik Amtsforsvalter Rosted Tilladelse til at afhænde det under Edelgave Hovedgaard liggende Kirke- og Bøndergods, og desuden Tilladelse til særskilt at afhænde af samme Gods: En Bondegaard af Smørnedre af Htk. 8 Tdr. 6 Skp. 0 Fjk. $2\frac{1}{3}$ Alb. (Skebjerggaard), samt en Gaard i Herringløse af Htk. 8 Tdr., saaledes at disse Gaarde blev fuldstændig løst fra al Forbindelse med Edelgave.

Imidlertid saa Jacob Rosted sin Fordel ved 1797 at afhænde Edelgave, som han solgte til Justitsraad Chr. Lange. Derefter flyttede han til *Farumgaard*, som han besad nogle Aar, indtil han endelig købte *Værløsegaard*, hvor han døde $\frac{18}{1}$ 1824, 76 Aar gammel.

Christian Lange. 1797—1806.

Han var Justitsraad og havde hidtil været Ejer af Eskær og Skivehus i Jylland, da han 1797 afkøbte Kammerraad Jacob Rosted Edelgave Gods for en Købesum af 82,600 Rdl. Han tog Bopæl paa Gaarden, men bortforpagtede det meste af Jorderne til Johannes Beck for en aarlig Afgift af 2400 Rdl. Nogle Smaastumper Agerland og Engbund i Flintebjerg Marken var særligt udlejede til Husmænd, der boede i Gyngehuset, for en aarlig Afgift af 30 Rdl. 3 Sk. Chr. Lange var en meget ubehersket og stridbar Herre, der stadig yppede Klammeri med sine Forpagtere. 1801 sagsøgte han Forpagter Beck, som han beskyldte for at have udvist „et fornærmeligt Forhold i Ord og Gerning“, ved at have tiltalt Justitsraaden med usømmelige Ord, og ved at have trukket ham i Haaret og knebet ham i Armene m. v., hvorfor han paastod Forpagteren idømt store Voldsbøder. Af Mangel paa Bevis blev Forpagteren dog kun idømt en Bøde af 4 Rdl. til Sognets Fattige samt 10 Rdl. i Sagsomkostninger. Stadig var der

Strid og Rettergang mellem Godsejer og Forpagter, saaledes da den sidstnævnte havde opkastet Mødding umiddelbart udenfor Godsejeren Sovekammer-Vinduer og ladet sine Svin oprode Gaardens Lysthave. Med sine Smaaforpagtere kævledes han ogsaa stadigt, hvilket førte til, at han en Dag blev overfaldet af en Husmandskone, der bl. a. kneb ham slemt i Armene. — 1806 solgte Lange Edelgave og flyttede ind paa Lystgaarden *Ny Alleenberg* paa Frederiksberg. Samtidig købte han *Bispebjergengen* paa Brønshøj Mark. Her lod han gennemgrave en af Københavns Vandværk opført Dæmning, hvorfor han blev idømt en større Bøde og en betydelig Erstatning. Lange døde $\frac{22}{7}$ 1823 i København.

Johan Bartholin Eichel. 1808—09.

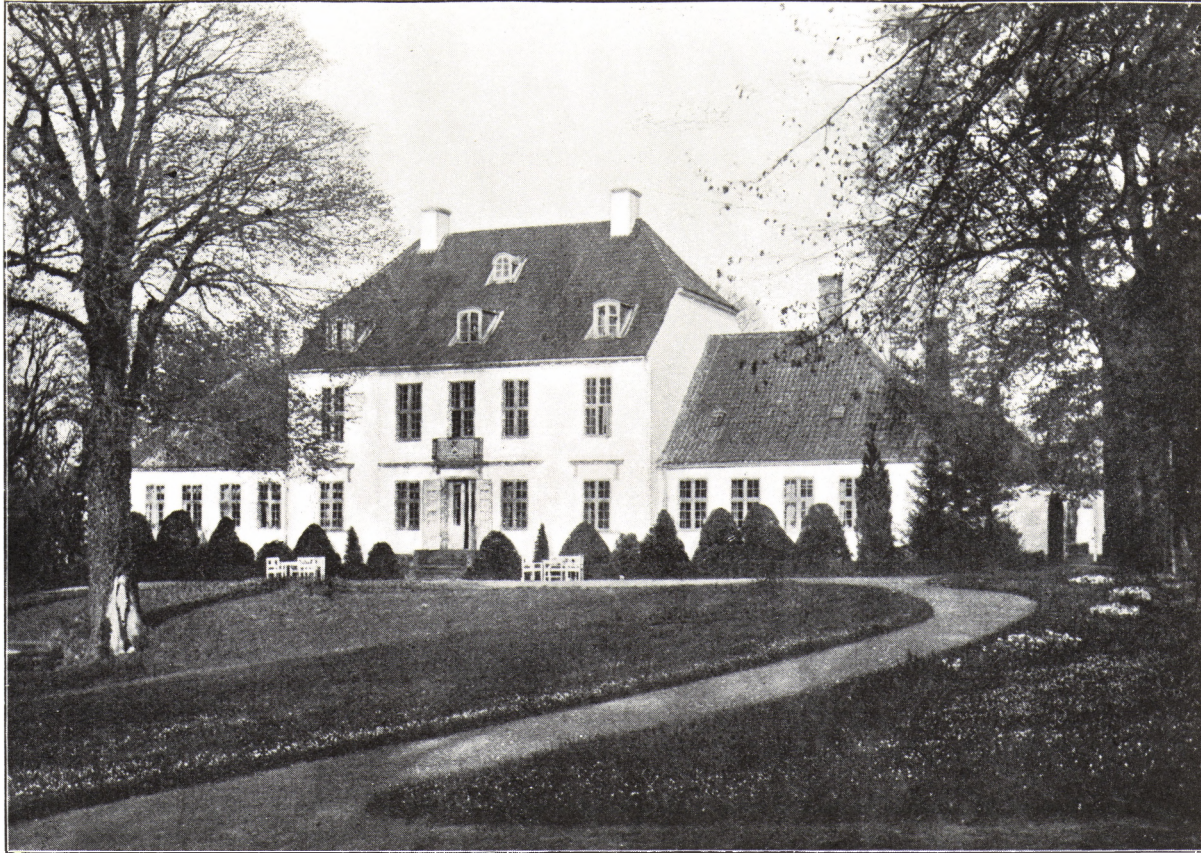
Joh. Bartholin købte Edelgave for 110,000 Rdl. — Han beboede ikke Gaarden, men solgte den allerede 1809 til Grosserer Friederich Johann Tutein.

Slægten Tutein paa Edelgave.

Slægten Tutein blev som Hugenotter uddrevet af Frankrig under Ludvig XIV og bosatte sig derefter i Tyskland, hvorfra en Gren af Slægten udvandrede til Danmark og nedsatte sig i København. Blandt disse var *Peter Tutein*, der blev en i sin Tid bekendt Storkøbmand og Fabrikant, der bl. a. ejede Lystgaarden Blaagaard og en stor Del af det nuværende Rosenvængekvarter paa Københavns Østerbro. — Hans Søn

Friederich Johann Tutein, f. i København 1757, tog 1798 Borgerskab som Grosserer og blev 1816 kgl. prøjsisk Generalkonsul. — Aar 1806 købte han Edelgave, der herved kom paa faste Hænder og ophørte at være Handelsgaard, idet han, ved Siden af sine øvrige Foretagender, her agtede at drive Landbrug som Storbedrift. Som Led i Bedriften paa denne Gaard oprettede han et Skæferi paa 250 Faar af engelsk Race. Og da Fæstebonden paa en af Gaardene paa Smørumnedre Mark døde, fik han ved kgl. Bevilling Tilladelse til at nedlægge denne Gaard og at sammenlægge den med en anden Gaard i Smørumovre, som han $\frac{5}{3}$ 1811 erhvervede ved Køb, mod at oprette et Skæferi paa den samlede Gaard, der nu fik Navnet „Smørumgaarden“, hvilket senere ændredes til „Skæfergaarden“. — D. $\frac{22}{12}$ 1834 købte han en Gaard i Nybølle, som han ligeledes fik Tilladelse til at lægge ind under Edelgaves Drift mod at ogsaa her anlagdes et Skæferi paa 150 spanske Faar. Og paa Edelgave var nu i en længere Aarrække et af Landets største Skæferier.

Generalkonsul Tutein interesserede sig særlig for Edelgaves Opkomst, og da han ikke selv var kyndig i Landbrug, overlod han Styrelsen af Godset til sin Avls- og Godsforvalter Ussing, der var i Besiddelse af betydelig Dygtighed og Energi. — 1814 bortforpagtede han hele Avlsbruget til C. Joh. Georg Müller. — Driftsmaaden paa Edelgave var i en Aarrække en Vekseldrift, der nærmede sig det saakaldte overskaarne, holstenske Kobbølbrug, nemlig: 1) Brak med Vikkehavre; gødet. 2) Rug, udlagt med Kløver. 3 og 4) Kløver. 5) Havre. 6) Kartofler. 7) Byg. 8) Rug og Havre, udlagt med Hvidkløver og Timotei.

Edelgave Hovedbygning.

Edelgave Avlsbygning.

— Som Forsøg dyrkedes ogsaa Spergel. — Til Gaardens Drift anskaffedes stedse de bedste af Datidens Avlsredskaber, og særlig Opsigt vakte en stor, 4 Hestes Maskinomgang, der drev et stort Mølleværk og en Tærskemaskine.

Generalkonsulen interesserede sig meget for Træplantning. Paa Flintebjerg Banker anlagde han en 6 Tdr. L. stor Fyrre- og Granplantage, og det gamle Voldsted Rompe samt Gyngehøjen lod han ligeledes indhegne og beplante. Paa Vejen mellem Gyngehøjen og Edelgave plantede han en Allé af Elm og Birk. — Friederich Joh. Tutein viste sig i 1848 som en god, dansk Patriot, idet han af Harme over Tysklands Adfærd over for Danmark frasagde sig Stillingen som Generalkonsul. Han døde 1853 i en Alder af over 95 Aar.

Af Friederich Johann Tuteins 5 Børn skal her kun anføres:

a) *Ferdinand Tutein*, f. 1788, Grosserer, hvis Hustru var *Josepha Siboni*. Han døde 1880.

b) *Friederich Wilhelm Tutein*, hvis Hustru var *Elise Beate Hvidt*, og som overtog Edelgave Gods omtr. 1830. — Han savnede Faderens alsidige Begaelse og Energi, men var iøvrigt en human Godsejer, der Tid efter anden afhændede det meste af Bøndergodset paa billige Vilkaar, dels som Arvefæste og dels som ren Ejendom. — Iøvrigt fik han oprettet en Sparekasse, der bestod i mange Aar, indtil den blev overflødig ved Oprettelsen af Bondestandens Sparekasse; og Fru Elise oprettede paa Gaarden en Syskole for Bønderpiger, hvor de navnlig blev underviste i Linnedsyning. Og da Smørum Skole stod faldefærdig, opbyggede Proprietær Tutein paa egen Bekostning en ny Skolebygning og stiftede et Legat til Fordel for dens fremtidige Vedligeholdelse. Ligeledes stiftede han og Frue Legater for Trængende. 1860 blev Tutein udnævnt til Etatsraad. Styrelsen af Godset overlod Fr. Tutein mest til sine Gods- og Avlsforvaltere. Af disse skal her kun anføres Muffelmann og Ludvig Thomsen. — Etatsraad Tutein døde 1867; hans Hustru, Fru Elise, f. Hvidt, overlevede ham og døde først 1890.

En Søn af foranførte Grosserer Ferdinand Tutein og Hustru Josepha Siboni var *William Axel Tutein*, f. 1823, der blev Student 1848 og derefter som Frivillig deltog i Krigen. Han ægtede 1856 *Johanne Amalie Kirketerp* og var derefter Sukkerraffinadør i København. — Da Etatsraad Tuteins og Frues Ægteskab var barnløst, blev det i et Familieraad vedtaget, at Edelgave skulde bevares for Slægten Tutein, og ved testamentarisk Disposition af ¹⁹/₁₁ 1866 blev der dernæst sikret Etatsraadinden Ret til at hensidde i uskiftet Bo, saafremt hun overlevede sin Mand, samt at Edelgave Gaard og Gods efter hendes Død skulde overdrages frit og ubehæftet til William Axel Tuteins Søn *Ellis Tutein*, der var født 1862; og efter Etatsraad Tuteins Død 1867, blev Gaarden bortforpagtet for en længere Aarrække til Forvalter L. Thomsen. Den lille Ellis voksede imidlertid til, og som ungt Menneske underkastede han sig Eksamen som Landbrugskandidat; efter at have uddannet sig som praktisk Landmand overtog han Forpagtningen af Edelgave, og da Etatsraadinden 1890 afgik ved Døden, overtog han endelig Godset som Ejer.

Ellis Tutein var en fordomsfri og human Godsejer og dertil en dygtig Landmand. Han efterkom Tidens Krav ved efterhaanden at afhænde Fæstegodset paa taalelige Vilkaar, og 1919 overdrog han den sidste Fæstegaard paa Godset til en Søn af den afdøde Fæster. — Da det ikke var lønnende at drive Skæferi i Forbindelse med Nutidens Landbrug, erhvervede han Tilladelse til at nedlægge Skæferierne saavel paa Hovedgaarden som paa Skæfergaarden og Nybøllegaarden, hvorefter han solgte disse sidstnævnte Gaarde. — Ellis Tutein var ugift, og da hans Helbred svigtede, saa han sig nødsaget til at træde tilbage fra Edelgave; men da ingen af Familien evnede at overtage Godset, maatte Edelgave gaa ud af Slægten Tuteins Eje. Aar 1919 solgte han Godset og tog nu Bopæl i Hellerup. Her modtog han Udnævnelse til Kammerherre, men døde kort efter, 1920.

Cathrineberg Godsejere og Landboreformerne.

Efter Gehejmerraad Chr. Fr. Holsteins Død (1749) solgte hans Stervbo Cathrineberg Hovedgaard med underliggende Jordegods, deriblandt Nybølle By og 2 Fæstegaarde, til Vicesatholder i Norge og Herre til Rugaard *Jacob Benzon*, der senere overdrog Cathrineberg til Sønnen *Christian Benzon*, Herre til Christiansdal og Tirsbæk. — Slægten Benzon beboede ikke Cathrineberg, som de nærmest betragtede som en Handelsvarer, og Chr. Benzon afhændede da ogsaa ¹¹/₁₂ 1788 Godset til Proprietær *Laurits Lassen*, der tidligere havde været Forpagter paa Holbæk Ladegaard. — Laurits Larsen var langtfra nogen særlig begavet Personlighed, men han var en ægte Patriot, hvis Bestræbelser gik ud paa at fremme sine Bønders Vel uden at se hen til sin egen Fordel. Han iværksatte straks Udskiftningen af Nybølle By, og senere overdrog han Fæsterne i denne By deres Gaarde til Ejendom paa billige Salgvilkaar, og samtidig udparcellerede han den ene af Holmegaaardene og lagde en Parcel ind under hver af Nybølle Gaarde.

Vartov Stiftelse afhænder sit Jordegods.

Direktionen for Vartov Hospital havde ved kgl. Rescript ¹⁷/₃ 1784 faaet Bemyndigelse til at afhænde Stiftelsens Bøndergods paa Københavns og Roskilde Amter ved Auktion. I Salgvilkaarene var fastsat, at Halvdelen af Købesummen skulde udbetales kontant, medens Resten skulde forblive indestaaende i Gaardene og forrentes med 4 % p. a. til Hospitalet. Da Vartov Bønder kom til Kundskab herom, frygtede mange af dem for, at Godset skulde blive opkøbt af nærboende Godsejere, som vilde paaligne dem Hoveri; og de androg derfor Rentekammeret om, at Jordegodset maatte blive opkøbt for kgl. Regning. Regeringen imødekom Bøndernes Ønske, og ved kgl. Resolution bemyndigedes Rentekammeret til at foretage det fornødne i den Anledning. — Efterat Auktio- nen d. ²⁸/₇ 1784 var afholdt, overtog Kongen samtlige Bud paa Godset, og Vartov Bønder blev derved fra nu af Kongens Bønder. Efter nærmere For-

handlinger mellem Rentekammeret og Kancelliet ordnedes Salget endelig saaledes, at der d. ²⁹/₉, 1802 blev udstedt kgl. Skøde til hver enkelt Gaardfæster, ved hvilket Staten solgte Gaarden til den daværende Fæster, der overtog Forrentningen til Vartov af den i hans Gaard prioriterede halve Købesum. Skødet blev dog ikke udleveret til Tinglæsning, før vedkommende Besidder havde udbetalt den Halvdel af Købesummen, der straks var forfalden til Udbetaling.

Før Afhændelsen af Jordegodset i Smørum Sogn havde Direktionen gjort Skridt til Byernes Udskiftning, som derefter blev foretaget 1787. — Af Smørumovre Bys Gaarde fik 4 Gaarde deres Marker udenfor Byen, nemlig Gaarden Nr. 2, hvis Jorder kort efter blev lagt under Edelgave Hovedgaard under Navn af Nymarken, medens Gaarden Nr. 3, Krogaarden, fik tildelt sin Mark øst for Byen, og endelig Gaardene Nr. 4 og 7, der udflyttedes henholdsvis ud paa Hovholmen og ved Vejljerne. — Samtidig blev Hove Bys Jorder udskiftede saaledes, at én af Byens Gaarde fik Jordlod i Møllemarken. Denne Gaard blev dog ikke udflyttet, da dens Mark blev indkøbt af Hove Møller og lagt ind under Møllen.

Regeringen havde imidlertid vist, at den ikke veg tilbage for at fremme Reformer i Landboforholdene, idet den, efter at det hvervede Rytteri var ophævet ved en ny Hærordning, d. ¹⁶/₇, 1766 gav Rytterbønderne paa Københavns Distrikt Arvefæsteskoeder paa deres Fæstegaarde, mod at de i Fremtiden vedblev at svare de gamle Landgilde- og Hoveriydelser, samt de kongelige Skatter. Og da Kronens Bønder i Smørum Sogn, der henhørte under Frederiksborg Amts Distrikt, i Anledning af Christian VII's Tronbestigelse, ligeledes fik Tilsgagn om Skøde paa deres Gaarde, saa var der, ved det nye Aarhundredes Begyndelse, i Smørum og Ledøje Sogne kun Fæstebønder paa Edelgave Gods.

Skøderne udstedes til Kronens Bønder i Smørumovre.

Gaardens Navn	Ejerens Navn	Skødets Løbe-Nr.	Skødets Dato
Brogesten	Jens Jensen	Nr. 20	²⁸ / ₁ 1792
Flædekær	Lars Jensen	- 8	²⁸ / ₁ 1793
Favnebjerg	Niels Jensen	- 9	²⁸ / ₁ 1793
Nonnemose	Rasmus Nielsen	- 3	²⁸ / ₁ 1793
Stenhøj	Hans Pedersen	- 30	²⁸ / ₁ 1793
Smedebakke	Ole Jensen	- 45	²⁸ / ₁ 1793

De sidste Skove i Smørum Sogn ryddes. *Kongeskoven* bestod ved Matrikuleringen 1684 kun af „Gærdesris og nogle Egestubbe“. Bønderne havde den Gang Græsningsret mod aarlig at svare til Kongen 2 Rdl. og til Henrik Bielcke en Ko til Værdi 8 Rdl. — Chr. Bielcke vilde atter opelske Storskov og forbød derfor Bønderne at benytte Skoven paa en saadan Maade, at Ungskoven blev lagt øde, og Opsynet over Skoven overdrog han til en af sine Fæstebønder, Jens Pedersen, som derefter fik Tilnavnet Skov. I Christian Weldinghs Tid svarede Bønderne for Græsningsretten i Skoven i aarlig Afgift 5 Rdl. 2 Sk. — Godsejer Bornemann opgav Forsøget paa at opelske Storskov og overlod Bønderne fri Græsningsret i Skoven mod en aarlig Afgift af 15 Læs Hø samt

af hver Gaard en Rejse i Omegnen med 1 Pund Sæd. Da Bønderne ansaa denne Afgift for høj, blev Skoven 1784 udlejet til Smørumpedre Husmænd for en Afgift af 15 Læs Hø, samt af hver Husmand 6 Dages Arbejde paa Hovedgaarden. — 1788 bortfæstede Faith Skoven til 12 Husmænd mod en Ydelse af 144 Høstdage. Hermed var Skovens Skæbne beseglet, og efter Forløbet af 20 Aar var der kun Navnet tilbage af den forhen prægtige kongelige Storskov.

Hove Lund gik ligeledes sin Undergang i Møde. Denne Skov havde en særlig smuk Beliggenhed paa en større og en mindre Holm og var begrænset af den mægtige Væraa og store Mosedrag. Bevoksningen var da navnlig Eg, Bøg, Hassel og El, og en Bakketop var kronet af en ældgammel, *tophugget Eg, hvor i umindelige Tider sorte Storke havde deres Rede.* Af andre Fugle, der havde slaet sig ned i Skoven, nævnes bl. a. *Aalekrager* og *Hejrer*. I Sommer-tiden var det da almindeligt, at Ungdommen fra de omliggende Byer om Søndage satte hinanden Stævne til *Skovbal med Skalmejemusik og anden uskyldig Lystighed* i Lunden. De af Vartov siden 1689 ansatte Skovfogder, der udviste Gærdselshugst til Bønderne og iøvrigt vaagede over, at Ungskoven ikke blev ødelagt, blev lønnet af Vartov, og i deres Beskikkelsesbrev var indført den Bestemmelse, at naar Skovfogden døde, skulde hans Eftermand forpligte sig til at ægte Enken. Ved Udskiftningen fik hver af Hove Gaarde tildelt en Part af Skoven, og da Bønderne kort efter fik Ejendomsskøde paa deres Gaarde, tiltog de sig uimodsagt fri Raadighed over Skoven, da denne ikke var fredlyst. Imidlertid døde Skovfogden, og da hans Enke var „grim som den værste Heks“, og med misdannet Ansigt og stærkt fremtrædende Fortænder, var det hende ikke muligt at finde en Mand, der vilde overtage Stillingen som Skovfoged og som hendes Forsørger, hvorfor Bønderne inddrog Bestillingen og henviste Enken til Fattigvæsenet. Lundeskovens var nu viet til Undergang, da Bønderne Tid efter anden ryddede deres Skovparter, som derefter dels blev drevet som Udlodder og dels bortfæstede til Husfolk. Den gamle Eg med Storkereden faldt nu ogsaa, og det tykke Lag af Fuglegødning, der i Aarhundreder havde samlet sig om dens Stamme, blev spredt paa Lodden, som derefter i en lang Aarrække bar en ualmindelig rig Sædafgrøde.

Ældre Møller.

Til Ridderborgen Rompe hørte en Vandmølle, der var anlagt ved Grønsøaaen. Men da Ridderborgen med tilliggende Jordegods kom i Esrom Klosters Eje, er Møllen formodentlig afhændet til Vor Frue Kloster i Roskilde, som derefter har anlagt Hove Vandmølle. — Efter Reformationen blev Møllen tilligemed Hove Gaarde overdraget til Vartov Hospital. Den daværende Møller var *Hans Møller*, og den aarlige *Landgilde* var 6 pund Mel. — *Aar 1558 fik Professor Albert Knuppert Tilladelse til, paa en Ager, tilhørende Ledøje Præstegaard, at opføre en Vandmølle,* og „med Ret til for sig, Hustru, Børn og Arvinger at nyde og bruge den til evindeligt Eje, mod en aarlig Ydelse af 1 skilling grot“. I henvend 200 Aar stod denne Stubmølle paa Præstens Ager, indtil den endelig blev solgt til Hove Møller, der genopførte den paa en Bakke ved Hove

Smørum Kirke.

Smørum Kirke.

Vandmølle. — *Paa Bakkeaaasen Mølleknolden paa Nybølle Vestermark* har en Gang i længst forsvunden Tid staaet en Vejrmølle, der muligvis har været opført c. 1280 af *Sortebrødre Kloster i Roskilde*, der den Gang ejede det meste af Byen Nybølle. Nu ved ikke engang Traditionen noget at berette om Nybølle Mølle. Men en gammel, forlængst afdød Stenhugger har imidlertid berettet, at han omtrent 1850 paa Højens Top havde udgravet en stor Kampesten, der bar Mærker af at have været en Grundsten, paa hvilken et Mølleværk havde hvilet.

Sagn. Røverne i Hove Mølle. I gamle Dage blev Hove Mølle en Nat hjem-søgt af en Røverbande. Røverne dræbte alle Folkene i Møllen, med Undtagelse af en Pige, som det lykkedes at tjæle sig i en Gryntønde, og de røvede derefter alle Møllerens Penge og Værdisager. Men ved Dag gry galede en Hane, og Røverhøvdingen udbrød da: „Nu galer Hanen i Hove, og nu maa vi til Store Hedinge for at sove.“ — Da Pigen mærkede, at Røverne havde forladt Møllen, ilede hun op til Hove By, hvor hun afgav Beretning om den natlige Udaad, hvorpaa Bønderne hurtigst begav sig ned til Møllen, og her fandt de en Hund, som Røverne i Skyndingen havde glemte at medtage. Ved Hjælp af Hunden lykkedes det Bønderne at opspore Røverne, som de paagreb i Roskilde Kro, og derefter førte til Galgen.

Den Begivenhed, hvorom Sagnet beretter, maa henføres til Tiden kort før Reformationen. Roskilde Kro blev nemlig anlagt efter Befaling af Christian II; og da Vartov Arkiv intet indeholder om Rovmordet i Hove Mølle, maa dette vel have fundet Sted, medens Møllen endnu var i Roskilde Vor Frue Klosters Besiddelse. — Vejen, som Røverne slog ind paa, da de drog bort fra Møllen, var den almindelige Alfarvej over Nybølle, Holmegaardene til Snubbe Kors, hvorfra den gamle Kongevej førte til den nærliggende Roskilde Kro.¹⁾

Sværtkilde. Paa Hove Bymark vest for Svalebakken laa i Middelalderen Sværtkilde, der først i den nyere Tid er udgravet. Hertil søgte Syge paa visse Tider af Aaret Helbredelse. Ved Udgravningen af Kilden fandt man en Del gamle Mønter.²⁾

Smorum Kirke i den nyere Tid.

Da den adelige Sædegaard *Edelgave* blev oprettet, indrettedes der i Kirken ligeoverfor Prædikestolen en lukket Kirkestol til Herskabets Afbenyttelse. Adgangen til denne Stol var ad den Dør i nordre Væg, gennem hvilken fordem de katholske Præster traadte ind i Koret. — For hved hundrede Aar siden nedlagdes denne særlige Kirkestol, og Indgangen til den fra Kirkegaarden tilmuredes. — Omtrent 1730 blev Murene paa det nordre Vaabenhus forhøjede, og hertil blev benyttet gule Mursten. — Kort efter blev Døren fra dette Vaabenhus til Kirken tilmuret, hvorefter det kun benyttedes som Materialhus. Samtidig blev Gitterværket mellem Skib og Kor nedtaget, og et Stykke af Koret blev lagt til Skibet, der hved blev forlænget. — Oprindeligt havde Kirkens

¹⁾ Tradition meddelt Forf. 1880.

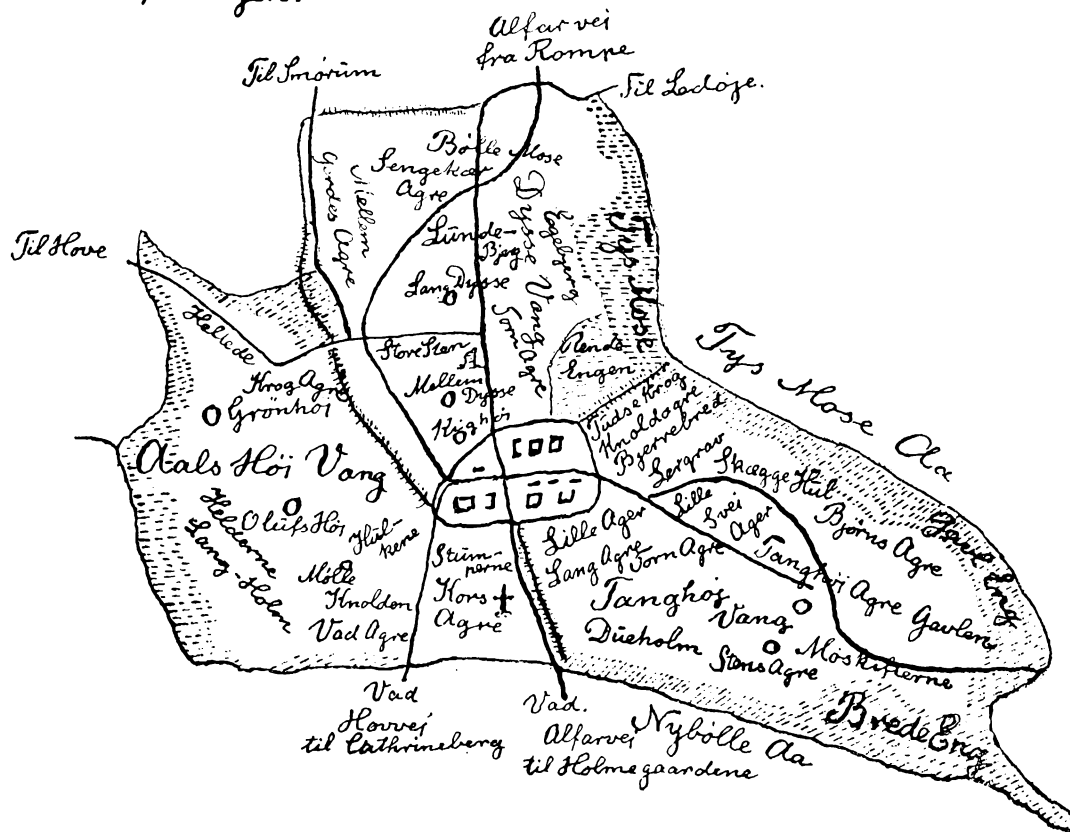
²⁾ Meddelt af Gaardejer H. Jensen, der c. 1868 lod Kilden udgrave.

Mure udvendig deres *naturlige Farve*; men senere blev de udspækkede med Kalkpuds og derefter *hvidtede*; hen i Tiden blev de imidlertid *overstrøgne med en rød Farve*. — I Begyndelsen af forrige Aarhundrede blev Kirkens smukke Altertavle samt Prædikestolen overstrøgne med gulbrun Oliefarve, og det gamle Alterbillede — *Korsfæstelsen* — blev overdækket med et andet Maleri — *Frelseren ved Jordan*. De Luger, der dækkede Nedgangen til Begravelsen under Koret, blev borttaget og Nedgangen tilmuret. Den lukkede Kirkestol for Herskabet fra Edelgave blev fjernet, og Adgangen til den fra Kirkegaarden blev afbrudt. I Taarnhvelvingen blev anbragt et *Pulpitur* med nogle faa Kirkestole. Omtrent 1842 bekostede Konsistorium et nyt Orgel til Gladsakse Kirke, og efter at denne Kirkes ældre Orgel var istandsat, blev det anbragt i Smørum Kirke. — Omtrent samtidig fjernedes Præsten *Otto Christophersens Ligsten*, og fra Kirkegaarden fjernedes *en Ligsten i gammel Stil fra 1624*.

I Slutningen af forrige og i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede blev Smørum Kirke underkastet flere gennemgribende Restaurationer. *Alter, Altertavle og Prædikestol* blev rensat for det grimme Overtræk af Maling og atter bonet, dekoreret og forgyldt, saa at det atter fremtraadte i sin oprindelige Skikkelse. Det gamle Alterbillede, *Johannes og Marie paa Golgatha*, blev atter fremdraget, medens Maleriet *Frelseren ved Jordan* blev ophængt paa en af Skibets Sidevægge. Samtidigt blev Kirkestolene i Skibet efterhaanden fornyede. I Skibets østlige Side var opsat 2 Kakkellovne; men da disse ikke formaaede at opvarme det store Kirkerum, blev de ombyttede med et Varmeapparat, indsat i Materialhuset, hvorfra saa varm Luft indstrømmede i Kirken. Det gamle Orgel var imidlertid opslidt, og et nyt Orgel, bygget af Starup, blev bekostet af Konsistorium og Menigheden. Endelig blev Skibets gamle Trævinduer omskiftede med nye *Vinduer af Jern*. Og i Aaret 1911 blev der da endelig gennemført en meget omfattende Restauration af Kirken. *Taarnets Tagværk* blev helt fornyet med Tømmer og Tagsten, og selve *Kirkehuset og begge Vaabenhuse* blev belagt med nyt Blytag. *Den gamle Puds blev skrabet af Murene*, som derefter afvaskedes og udfugedes, hvorved hele Kirkebygningen atter fremtraadte i sin oprindelige Skikkelse. *Ringmurene om Kirkegaarden, der i lang Tid paa flere Steder havde truet med at styrte sammen*, blev Aar efter andet stykkevis nedbrudte og paany opførte som Murværk, dels af Kamp og dels af Munkesten. Paa Kirkegaarden blev dernæst opført et *Ligkapel i ren, gotisk Stil* paa det Sted, hvor *Kirkens Tiendelade* tidligere havde staaet.

Af de mange Minder fra Oldtiden — Gravhøje, Runddysser og Langdysser —, der indtil den nyere Tid har ligget trindt om paa Bymærkerne, er nu de fleste helt eller delvis udjævnede og sløjfede; og Middelalderens stolte Ridderborge: Fru Cæcilies Borg Rompe paa Smørholmen, og Ridder Conrad og Fru Ingerths prægtige Borg Lethøwæ, har i Aarhundreder ligget i Grus. — Men end staa Smørum Kirke som den oprindelig blev grundlagt i Svend Estridsens Dage og senere udvidet og delvis fornyet efter de forskellige Tidens Krav. I hened tusinde Aar har dens kaldende Røst lydt til Sognets Beboere, og paa dens Kirkegaard er Slægt efter Slægt stedet til deres sidste Hvile.

Nybolle Bjemark for Udskiftningen.

Beskrivelse af Bymarkerne.

Den i Anledning af Matrikuleringen 1684 affattede Beskrivelse af Bymarkerne giver et godt Billede af Driftsmaaden, som den da var, og som den havde været siden den tidlige Middelalder.

Ledøje By mark var delt i 3 Vange:

- 1) *Møllevangen*, den nordre Del af Bymarken, var delt i 31 Aase med ialt 660 Agre.
- 2) *Stanghøjsvngen*, den sydøstlige Del af Bymarken, var delt i 29 Aase med ialt 528 Agre.
- 3) *Syvhøjsvngen*, den vestlige Del af Bymarken, var delt i 78 Aase med 1578 Agre.

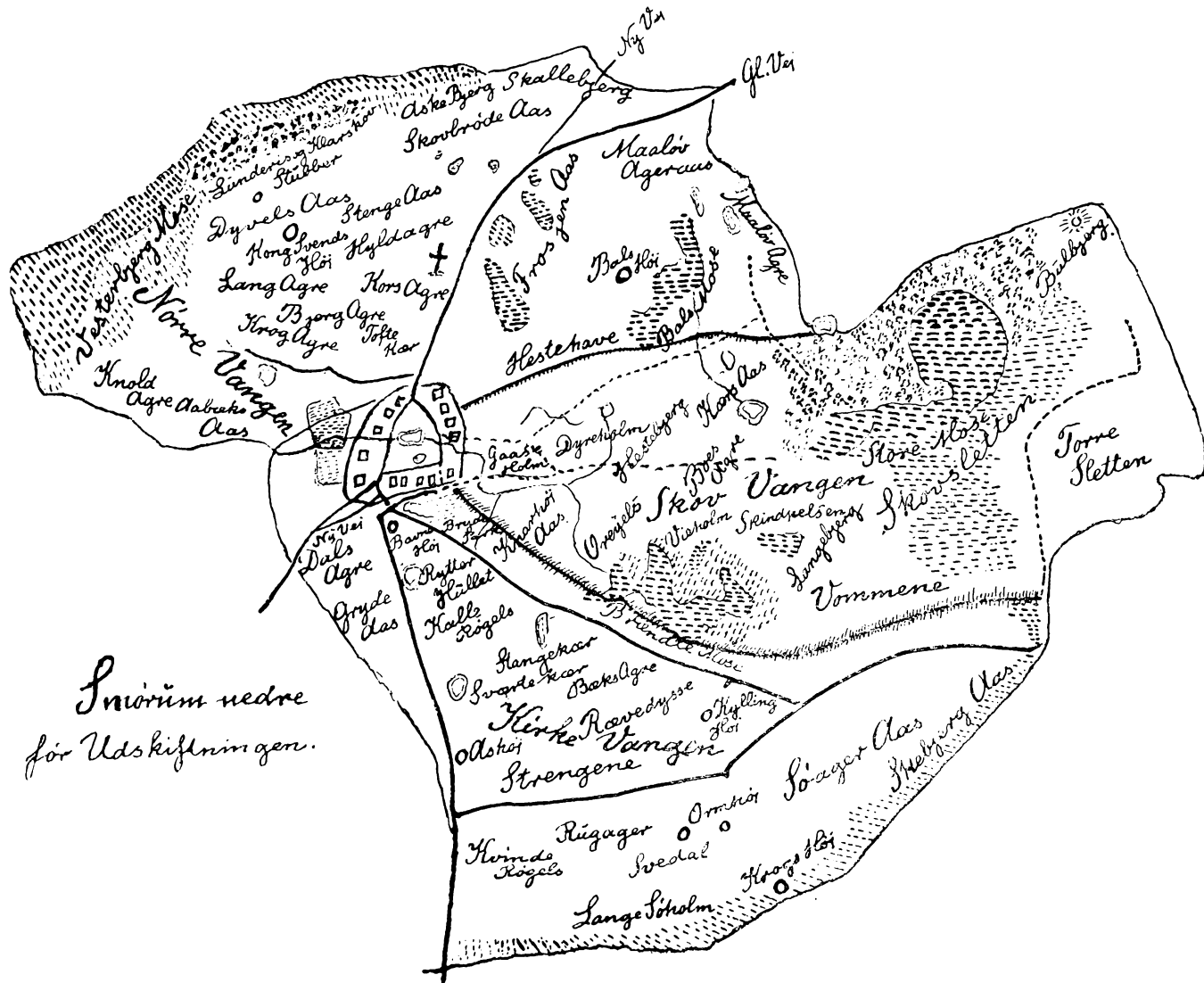
Møllevangens Aase var: Smaatofterne, Præsteagrene, Gerds Agre, Krogløds Agre, Ammentoft med Julevads Agre og Hellerne, Loholts Brændte, Risbjerg Aas, Søspjeldene, Mellemskifte Aas, Kællinge Røglen, Hakkebrøde Aas, Giødhøjs Agre, Langebjerg Aas, Lille Gaaseholm, Mølle Ager Aas, Husis Brændte, Loholms Aas, Store Flod Aas, Lille Flod Aas, Inderste Husis Brændte, Yderste Husis Agre, Sylene, Falsterbo Aas, Lemming Højs Agre, Store Smede Røglen, Store Gaase Holm, Lerhøjs Ager Aas, Baunehøjs Agre, Østre Kokærs Agre, Nørre Kokærs Agre, Roholm Stykkerne.

Stanghøjsvngens Aase var: Toftaasen, Elleholm, Vasse Agre, Brydernes Voddelagre, Hovgaards Holm, Brede Spjeld, Store Musekærs Aas, Smaa Musekær, Harre Tjørne Aas, Hvedeløv Aas, Nørre Stanghøjs Agre, Kroget og Søndre Stanghøjs Aas, Bjørnekærs Stykker, Smaa Aakilde Aas, Yderste He Agre, Nøddébols Aas, Lange Grøfte Aas, Østre Bavnebjerg, Vestre Bavnebjerg, Krog Agre, Vommene, Brydernes Grøftestykker, Hovkærs Aas, Bøjdeholm, Hesteholmen, Ulvegravs Aas, Bøffelmose Holme, Hjelms Højen, Lund Spjeld Aas.

Syvhøjsvngens Aase var: Lille Tofte Aas, Hellede Aas, Smaa Bøllemose Aas, Bøllemose ved Egene, Raaleds Stykker, Rompeleds Stykker, Dybe Kærs Aas, Hvene Holmen, Brydegaards Agerskifte, Tys Mose Stykker, Store Schehus Ager Aas, De smaa Agre, Roskilde Holmen, Gulstens Stykker, Tysmose Engstykker, Hestehave Stykker, Hestehave Holmen, Øen.

Nybølle By mark var delt i 3 Vange:

- 1) *Tangevngen*, der grændsede nordøst til Ledøje By mark, mod Syd til Holmegaardene, mod Vest til Byen, var delt i 20 Aase med 147 Agre.

Snørøm nedre
 for Uds kjellnir gen.

- 2) *Aalchøjvangen*, der grændsede mod Vest til Hove Bymark, mod Øst til Tangvangen, mod Syd til Cathrineberg Hovmark, mod Nord til Kirkevangelen, var delt i 18 Aase med 126 Agre.
- 3) *Dyssevangen*, der grændsede mod Nord og Vest til Edelgave Mark, mod Øst til Ledøje Mark, og mod Syd til Byen, var delt i 17 Aase med 112 Agre.

Tangevangens Aase var: Knoldagre, Bjerrebreds Agre, Lergravs Agre, Lille Svej Agre, Skæggesuls Agre, Bjørne Agre, Gavll Agre, 2 Agre i Gavll Engen, Brede Agrene, Møeskifterne, Tanghøjs Agre, Søndre Sveiagre, Stens Agre, Store Tangkærs Agre, Lille Tangkærs Agre, Torne Agrene, Lange Agrene, Lille Agrene, Dueholms Agre, De nordre Agre.

Aalchøjs Vangens Aase var: Lille Agrene, Stumperne, Vad Agrene, Helderne, Mølle Knoldene, Langholmen, Hultene, Aalchøjs Agre med Tyre Agrenen, Grønhøj Agre, Lang Agrene, Krog Agre, Lille Krog Agre, Spidsen ved Hove Vad, Sten Leds Stykker, Smaa Gerdes Agre, Gerdes Agre, De store Gerdes Agre, Gade Agrene, Kors Agrene.

3) *Dyssevangens Aase var:* Gade Agrene, Pile Stykkerne, Stenleds Stykkerne, Lille Gerdes Agre, Mellemste Gerdes Agre, Sengkærs Agre, Brænde Dysse Agre, Lundebjerg Agre, Egebjerg Tørn Agre, Egebjerg Agre, Hans Holms Agre, Bøllelose Agre, Fire Skeppe Agre, Længste Dys Agre, Mellem Dys Agre, Langagrene, Store Stens Agre.

Smørumnedre Bymark var delt i 3 Vange:

- 1) *Kirkevangelen*, der grændsede mod Syd til Ledøje Mark, mod Nord til Byen, mod Øst til Pederstrup Mark, og mod Vest til Smørumovre Mark. Vangen var delt i 24 Aase med 313 Agre.
- 2) *Skovvangen*, der grændsede mod Øst til Pederstrup Mark, mod Vest til Byen, mod Syd til Kirkevangelen, mod Nord til Nørrevangen. Vangen var delt i 23 Aase med 291 Agre.
- 3) *Nørrevangen*, der grændsede mod Syd til Byen, mod Nord til Maaløv Mark, mod Vest til Smørumovre. Vangen var delt i 33 Aase med 301 Agre.

Kirkevangelens Aase var: Bavneager Aas, Knarhøj Aas, Stangkærs Aas, Bækager Aas, Rævedysse Aas, Kyllinghøjs Aas, Lille Bavneager Aas, Kalle Røggelse Aas, Hanehøjs Aas, Hemmesmøgs Aas, As Aas, Digespjelds Aas, Skebjerg Aas, Sø Ager Aas, Lille Loholms Aas, Svedals Ager Aas, Ormehøjs Aas, Lange Loholms Aas, Roe Ager Aas, Suerden (Sværtækær) Aas, Kvinde Røggels Aas, Strengernes Aas, Brydernes Aas, Dals Ager Aas.

Skovvangens Aase var: Gerdes Ager Aas, Hestehave Aas, Dyreholms Aas, Gaaseholms Aas, Knarhøjs Aas, Orøggels Aas, Hestebjerg Aas, Spyes Aas, Kærrets Aas, Boes Aas, Brendte (Brændte) Mose Aas, Store Brændte Mose Aas, Diges Spjelds Aas, Langebjerg Aas, Skov Aas, Melvrets Aas, Thoresletten.

Nørrevangens Aase var: Bjergager Aas, Aabæks Aas, Westerbjerg Aas, Krogager Aas, Langager Aas, Klovskovs Ager Aas, Sø Røggels Aas, Hvenne

Kols Aas, Langager Spjelds Aas, Dyvels Ager Aas, Hyldager Spjelds Aas, Korsager Aas, Skovbrødre Aas, Kroszen Aas, Valshøjs Ager Aas, Askebjergs Aas, Skallebjerg Aas, Maaløv Ager Aas, Store Maaløv Ager Aas, Bjergs Ager Aas.

Smørumovre Bymark var delt i 3 Vange:

- 1) *Kirkevungen*, der grændsede mod Nord til Maglehøj Vang, mod Syd til Ledøje Mark, mod Vest til Byen, mod Øst til Smørumnedre Mark. Vangen var delt i 20 Aase med 194 Agre.
- 2) *Maglehøjsvungen*, der grændsede mod Vest til Vigsø Mark, mod Øst til Smørumnedre Mark, mod Nord til Sørup Mark og mod Syd til Byen. Vangen var delt i 25 Aase og 347 Agre.
- 3) *Hov Vangen*, der grændsede mod Vest til Hove Mark, mod Øst til Byen, mod Nord til Maglehøj Vang og mod Syd til Edelgave Markskel. Vangen var delt i 28 Aase og 501 Agre.

Kirkevængens Aase var: Gærdes Agre Aas, Jernlængden, Lille Gryde Aas, Store Gryde Aas, Brødens Aas, Spøttespjeldene, Kilde Kærs Agre, Ler Agre, Store Pengebjerg, Rug Ager Aas, Sø Agre Aas, Løyholms Aas, Øksenbjerg, Horsebjerg Stykker, Brændterne, Kirkegaards Ager Aas, Hellerne.

Maglehøjs Vængens Aase var: Leds Agrene, Tofte Aasen, Hylde Stykkerne, Brede Kærs Aas, Sand Røget, Gerde Sand Røget, Katterumpen, Piletangen, Skeppe Sand Røget, Faunebjerg Aas, Maglehøj Agre, Brime Holmen, Brøde Aasen, Dysse Agrene, Lille Maglehøjs Agre, Smaa Mose Agre, Jernhat, Store Mose Agre, Lange Bjergs Aas, Dueholms Aas, Ørkenhøjs Agre, Bavnehøjs Aas, Bavnekilde Aas, Tofteøje Aas, Tulgaard Agre, Odder Bjerg, Langholms Aas, Stodder Holmen, Rende Stykkerne, Tofte Aasen, Ledstykkeerne.

Hov Vængens Aase var: Tofte Aasen, Flede Kærs Agre, Garbo Ager Aas, Gerdes Agre, Bredekærs Agre, Tjørnehøjs Stumper, Fiskersties Agre, Gadsæde Holmen, Syvhøjs Aas, Drenings Tjørne, Hovholmen, Roskilde Holmen, Store Vejlehøjs Skifte, Tjørnehøjs Agre, Sten Vase Stykker, Fleske Holm, Nonnemose Aas, Rompe Ager Aas, Store Møllebjerg Aas, Lille Møllebjerg Aas, Brogestens Aas, Flæde Kærs Aas, Store Brødebjerg Skifte, Kattebjerg Aas, Haulstens Aas, Bolands Agre, Skifte Søes Agre, Spangbæk Aas, Store Sø Agre, Lille Sø Agre, Ormeholms Aas, Haarbjergets Agre, Brudebjerg, Folds Agre, Gaase Holmen, De lange Wretter, Rompe Agrene.

Hove Bymark var delt i 3 Vange:

- 1) *Mølløvungen* grændsede mod Syd til Herringløse Mark, mod Nord til Østrup Mark, mod Øst til Byen og mod Vest til Møllen. Vangen var delt i 12 Aase med 109 Agre.
- 2) *Nybølle Vangen* grændsede mod Øst til Edelgave Mark, mod Syd til Herringløse Mark og mod Nord til Lunden. Vangen var delt i 13 Aase med 159 Agre.

3) *Lunde Vangen* grændsede mod Syd til Byen, mod Nord til Vigsø Mark, mod Øst til Smørumovre Mark, mod Vest til Møllevangen. Vangen var delt i 10 Aase med 154 Agre.

Møllevangens Aase var: Gerdes Ager Aas, Mellem Ager Aas, Stens Ager Aas, Lynghøjs Aas, Hyld Ager Aas, Horsbjergs Aas, Skeppesæds Aas, Dam Ager Aas, Gjørlands Aas, Gravgaard Holm, Stenbæk Stykker, Strif Agre.

Nybøllevangens Aase var: Tofteaasen, Knold Agre Aas, Dalsager Aas, Torn Agre Aas, Græs Korn Højs Aas, Øllebjerg (Ulvebjerg) Aas, Stenagre Aas, Rompeholms Aas, Gjørlands Aas, Damaasen, Sø Spjelds Aas, Gade Spjelds Aas.

Lunde Vangens Aase var: Gjerdes Ager Aas, Kilde Spjelds Aas, Sakseng, Lund Ager Aas, Lille Langager Aas, Røverholmen, Ornehøj Agre Aas, Otte Skærs Aas, Vejle Agre Aas, Bohøjs (Buehøjs) Aas.

Hove Lunds Overdrev var helt omgivet af Moradser. Det tilhørte Byen og afgav Græsning: for hver af de to Enkeltgaarde til ét Høved, og for hver af de 3 Dobbeltgaarde til 2 Høveder. Overdrevet var saaledes ialt takseret til 8 Høveders Græsning.

Endelig var ved Hove By 2 Møller, nemlig en Vandmølle og en Vindmølle, hvilke brugtes af *Bent Mogensen*. Vindmøllen havde kun én Kværn; Vandmøllen havde derimod 2 smaa og 1 stor Kværn og blev drevet ved 1 Underfalds- og 2 Overfaldshjul. — Møllesøen fik sit Tilløb fra *Raarup* (Cathrineberg) Sø, gennem en Aa med ringe Fald, hvorfor Aaen og Møllesøen ofte maatte oprensnes.

Gravhøje og Dysser paa Bymarkerne 1682.

Ledøje: Syvhøjene, Trudhøj, Overdyssen, Husis Høj, Lemming Høj, Bauhøj, Lerhøj, Nørre Stanghøj, Søndre Stanghøj, Nordre Bavnehøj, Østre Bavnehøj, Klinte Dysse.

Nybølle: Store Tanghøj, Lille Tanghøj, Olufs Høj (Aalehøj), Grønhøj, Brændte Dysse, Længste Dysse, Mellemdysse, Kighøj.

Smørum nedre: Bavnehøj, Knarhøj, Rævedysse, Kyllinghøj, Lille Bavnehøj, Hanehøj, Ormehøj, Krogs Høj, Kong Svends Høj, Langdyssen øst for Byen.

Smørumovre: Store Maglehøj, Lille Maglehøj, Dysse (Agre), Ørkenhøj, Bavnehøj, Syvhøj, Store Vejle Høj, Lille Møllebjerger Høj.

Hove: En prægtig, nordvest for Byen liggende Langdysse, Lynghøj, Græskorn Høj, Buehøj (Bohøj), og nær ved denne sidste Brandhøj, ogsaa kaldet Bavnehøj.

Smørum Bønder paa Krigsstien.

I. Hærtoget mod Værebro Mølle.

I gamle Dage afgav *Værebro Aa* Drivkraft til ikke mindre end 5 Møller: *Jonstrup Mølle*, *Knardrup Mølle*, *Bro Mølle* (paa Vigsø Mark, op til Snyde Bro), *Øverste Værebro Mølle* og *Nederste Værebro Mølle*. — Af disse Møller har ingen voldt de omboende Bønder saa megen Fortræd paa Sædafgrøde, Høslæt og Tørveskær som *Øverste Værebro Mølle*, og man kan derfor ikke undres over, at denne i lange Tider var Bønderne en slem Torn i Øjet, og mangfoldige var da ogsaa de Klager, der lød over, at Møllerne holdt Vandet for højt opdæmmet.

Før *Enevælden* tilhørte *Øverste Værebro Mølle* Staten. Fra den Tid — 1643 — foreligger der Klager fra Bønderne i *Viksø*, *Stenløse*, *Smørumovre* og *Hove* over, at Mølleren holdt Vandet for højt opdæmmet, saa at det endog stod langt op paa deres Agre. *Slotsherren paa Københavns Slot* lod da paa Tinge udnævne 8 Mænd til at syne og vurdere Skaden. — Under Krigen 1657—60 blev *Møllen ødelagt* og henlaa saaledes i flere Aar, i hvilke Bønderne benyttede Lejligheden til fuldstændig at nedbryde Dæmningen. — Aar 1669 solgte imidlertid Staten Møllen til den rige Borger i København *Andreas Siebøtker*. Denne lod Møllen istandsætte og Dæmningen genopføre, hvilket førte til nye Klager over for høj Vandstand, saaledes 1675, da der atter blev udnævnt 8 Mænd til at syne og vurdere Skaden paa Agre og Enge, foranlediget ved Vandets Opstemning. — 1682 klagede Bønderne atter. Nu havde Andr. Siebøtker forpagtet Møllen til en *Jens Jensen*, der *forhøjede Dæmningerne* og *udvidede Møllenværkerne*, idet han yderligere *opførte 2 Kværne* og et *Stampeværk*. Bønderne klagede atter, og i Henhold til en tidligere Vedtægt blev der nu udnævnt 8 Synsmænd, der vurderede den skete Skade paa *Stenløse*, *Vigsø*, *Smørumovre* og *Hove* Bymarker. — 1696 blev der nedsat *en permanent Kommission*, der stadig skulde paase, at Mølleren ikke holdt Vandet over det fastsatte Flodmaal; men dette førte heller ikke til nogen Bedring af Forholdene. I en længere Aarrække blev der stadigt, men forgæves klaget over Mølleren, der opstemmede Vandet uden at tage ringeste Hensyn til den permanente Kommission. — Dette øgede Bøndernes Forbitrelse mod Mølleren og Møllen og førte tilsidst til en alvorlig Katastrophe: Møllens Nedbrydelse og endelige Nedlæggelse.

Aar 1739, d. 4. Juli, havde nogle Bønder indvarslet til Møde i *Smørum Kro* af de Bønder i de omliggende Byer, der maatte føle sig mest brøstholdne,

ved at Vandet atter dette Aar var opstemmet i en saa utilbørlig Grad, at ikke alene Høslæt og Tørveskær, men endog en Del af Sædafgrøden var truet med fuldstændig Ødelæggelse. Bønderne fra *Smørum, Sørup, Hove, Vigsø og Stenløse* gav Møde. — Kroholderiet var da bortforpagtet til en Købstadmand, der tillige drev Brændevinsbrænderi. Paa Mødet gav Bøndernes Forbitrelse sig Luft i voldsomme Kraftudtryk, og særlig Kroholderen talte ophidsende Ord til Forsamlingen: Nu maatte man ikke lade det blive ved Ord, men lade det komme til Handling ved at gennembryde Dæmningen, saa at Vandet kunde faa frit Løb. Saaledes havde Fædrene handlet for 70 Aar siden, uden at der blev krummet et Haar paa deres Hoveder. — Kroholderens Ord, og sagtens ogsaa hans Brændevin, virkede stærkt paa Gemytterne, og man vedtog straks at begive sig paa Vej til Møllen for at nedbryde Dæmningen. Enkelte Forsigtige indsaa imidlertid, at dette var et voveligt Forehavende, som kunde drage ubehagelige Følger efter sig; men Risikoen vilde blive mindre for hver enkelt Deltager, jo større Deltagernes Antal var; og de fik derfor sat igennem, at *Østrup og Gundsømagle* Bønder, der var fraværende, skulde være Deltagere i Togtet.

Henad Morgenstunden forlod Bønderne Kroen, dels til Hest, dels til Fods, og begav sig over *Hove* og *Gundsømagle* til *Værebro Mølle*, forstærkede med det Mandskab, det lykkedes at purre ud i *Østrup* og *Gundsømagle*. — Tidlig paa Formiddagen trak Sværmen i et Antal af *over 100 Mand* op foran Møllen, og efter en kort, men resultatløs Forhandling med Mølleren aabnede de ved Hjælp af Spader og Hakker Dæmningen, og den store, frigjorte Vandmasse væltede saa frem og bortskyllede Mølleværkerne og en Del af Bygningerne, samt et Stykke af den alfare Vej.

Den af Bønderne øvede Selvtægt kunde ikke hengaa upaataalt, men blev straks af Kongen henvist til Domstolens Afgørelse. Men ved Siden heraf tog ogsaa Bøndernes Herskaber Sagen i Haand, da det var dem magtpaaliggende, at de paagældende Bønder ikke blev idømt Fæstningsarbejde i Bolt og Jern, hvoraf Følgerne vilde blive, at henved 100 Fæstegaarde vilde komme til at staa ubesatte og øde; og samtidig anbefalede Amtmændene indtrængende, at der maatte blive gaaet frem med Mildhed og Skaansomhed mod Bønderne, saa meget mere som Mølleren jo selv langt fra var sagesløs. Og de tre Amtmænds forenede Forligsbestræbelser kronedes da omsider med Held saaledes, at det allerede $\frac{10}{4}$ 1740 kom til et Forlig mellem Mølleren *Jens Sørensen* paa den ene Side, og *Proprietærene (Jordegodsejerne)* med Bønderne paa den anden Side, hvilket Forlig af Christian VI blev approberet og egenhændigt underskrevet paa Frederiksborg Slot d. $\frac{20}{8}$ 1742. Forliget indeholdt følgende Bestemmelser:

1) *Møller Jens Sørensen* skulde have en Godtgørelse én Gang for alle af ialt 1200 Rdl. for den nedbrudte Mølle, hvilken Sum Voldsmændene skulde afbetale med 50 Rdl. aarlig, saaledes at Godtgørelsen var afbetalt i Løbet af 24 Aar.

2) Det blev tilladt Mølleren at bygge en *Vindmølle paa Gundsømagle By-mark*.

3) Det blev ham tilladt i *Bagfloden at anlægge en Aalekiste*, der dog ikke maatte hindre Vandet i det frie Løb, da den i modsat Fald straks skulde nedlægges.

4) Mølleren blev fra 1741 *fritaget for Skat af Mølleskyldshartkornet: 16 Tdr. 6 Skp. 2 Fjk. 0 Alb.*, hvilken Skat i Fremtiden blev repareret paa Bønderne.

5) Mølleren beholdt Tømmeret af den nedbrudte Mølle.

6) *Broen over Aaen* paatog Kongen sig i Fremtiden at vedligeholde.

Højesteretsdommen var imidlertid falden $\frac{4}{3}$ 1741. — Ved denne blev 51 af de over 100 Deltagere idømt *Voldsbøder* — *hver 3 Lod Solv; at erstatte den foraarsagede Skade paa Møllen m. v.; og erstatte Skaden paa Vejen.* — Endvidere blev det paalagt Øvrigheden nøje at undersøge, hvem der var Hovedmændene for Voldsdaaden, og som saadanne blev udpeget *Smørum Kromand* og *Hove Gaardmænd*. Ved Skrivelse $\frac{12}{8}$ 1741 fra Rentekammeret blev der dernæst givet Ordre til at udfinde den egentlige Anstifter, og som saadan blev derefter udpeget *Kroholderen i Smørum*, der imidlertid havde sikret sig i Tide ved at rømme bort fra Egnen.

Bønderne slap forholdsvis billigt fra den Historie. Af de over 100 Deltagere blev *kun 51 idømt Voldsbøder og Erstatning*, medens *Resten slap helt fri*. Og ved kgl. Resol. $\frac{20}{8}$ 1742 blev *Voldsbøderne nedsat til 2 Rdl. for hver*, hvorefter de i denne Sag skulde være fri for Tiltale. Men om *Hovedmanden* hed det fremdeles, *at det er Hs. Majest. allernaadigste Villie, at med ham skal forholdes efter Dommen i alle Maader.*

II. Bonderevolten i Smørum og Slaget ved Nonnegaarden.

At det i de store Landboreformers Tid ofte kom til Sammenstød mellem Herremand og Bonde, er let forstaaeligt. For mange Herremænd faldt det haardt at skulle opgive det Herredømme, de hidtil uindskrænket havde udøvet over deres stavnsbundne Bønder, og disse vaagede nøje over, at de ikke blev Genstand for Overgreb fra Herremændenes Side. Vanskeligere har man derimod ved at forstaa, at Bønderne kunde lade sig henrive til voldsom Modstand mod Love og Anordninger, udstedte af den Regering, der i saa rigt Maal havde været Standens Beskyttere mod Overgreb. En saadan voldsom Modstand mod Autoriteterne var *Bonderevolten i Smørum 1803*.

Fattigvæsenet paa Landet havde hidtil været frivilligt. De Fattige forsørgedes ved, at det blev dem tilladt at betle i Sognets Byer, eller ved, at de „gik paa Omgang“ i Gaardene. Desuden understøttedes de ved milde Gaver, der ved Gudstjenesten henlagdes i Kirkens Blok, samt ved et mindre Bidrag, der ydedes frivilligt af Gaardene.

D. $\frac{15}{6}$ 1802 udkom imidlertid en *Forordning om Fattiges Forsørgelse paa Landet*, og i Henhold hertil skulde der nu udarbejdes Forsørgelsesplaner for Sognene, approberede af Amtmanden, paa Grundlag af hvilke Forsørgelsen nu skulde foregaa.

Bønderne i Smørum syntes i det Hele ikke om denne Omordning af Fattigvæsenet; de nægtede rent ud at deltage i Udarbejdelsen af Forsørgelsesplanerne, samt i at udrede de i Planerne fastsatte Bidrag. — *Pastor Bindsbøll*, bistaet af *Skolelærer Tarp* og Gaardmand, Sognefoged *Henrik Andersen* som „*Medhjælper*“, søgte indtrængende at tale Bønderne tilrette og at formaa dem til at bøje sig for Øvrighedens Anordning, men alt forgæves. Da Bønderne vedblev med deres Modstand mod Reglementets Bestemmelser, selv efter at dette var godkendt af Amtmanden, blev Sagen foretagen i *Københavns Amts Politiret* d. 4. Januar 1803 som Sag mellem Smørum Sogns Fattig-Kommission og Smørum Sogns Hartkornsbrugere. Under denne Sag fremlagdes en Skrivelse af 2. Januar s. A. som Indlæg i Sagen, underskrevet af *samlige Gaardmænd i Smørumovre*, hvori de erklærede, at de vel vilde yde Almisse, men ikke til alle de paa Forsørgelsesplanen opførte Fattige. For samtlige Hartkornsbrugere var mødt 2 Gaardmænd fra Smørumovre. For dem oplæste Politidommeren derefter Fortegnelsen over de Fattige, der var opførte paa Forsørgelsesplanen, hvorefter de 2 Gaardmænd erklærede, at 4 af de paa Fortegnelsen opførte var uværdige til at nyde Almisse. Politidommeren gjorde dem imidlertid opmærksom paa Lovens Bestemmelser herom og sluttede derefter Sagen med at give et bestemt Tilhold om at yde hver af de Fattige, hvad der tilkom dem efter Reglementet. Dettets Bestemmelser maatte staa ved Magt, indtil de var ændrede af Direktionen for Amtets Fattigvæsen.

De to Mænd fra Smørum vendte saa hjem med den Besked, men istedetfor at bøje sig vedtog Bymændene, at de vedblivende vilde modsætte sig Gennemførelsen af Reglementets Bestemmelser. Imidlertid modtog Sognefogden fra Amtet Restanceliste over de resterende Fattigbidrag og samtidig hermed en „*Ordre*“, som han skulde oplæse for Restanterne, hvorefter de inden 8 Dage fra Ordrens Dato at regne havde at udrede Restancerne; i modsat Fald skulde Udpankning ufortøvet finde Sted hos enhver af Restanterne. Sognefogden oplæste derefter Ordren som befalet; men da han vilde udtage Vidner til at overvære Udpankningen, var det ham umuligt at formaa nogen Mand til at paatage sig dette Hverv.

Efter Amtmandens Ordre mødte derefter 2 Politibetjente hos Sognefogden for at fungere som Vidner.

Den 11. April 1803 begav saa Sognefogden, ledsaget af de to Betjente, sig til Smørumovre for at paabegynde Udpankningen. Saasnart de udenfor Byen nærmede sig Kirken, hørte de, at der inde i Byen blev tudet i Byhornet, hvorefter Byens Befolkning samlede sig og indtog en truende Holdning overfor Fogden og Betjentene. Disse begav sig imidlertid hen til *Jens Mortensens Gaard (Nonnegarden)*, men i Porten mødte de *Jens Mortensen*, der forment dem Adgang til Gaarden, og da de derefter vilde begive sig hen til de andre Gaarde, fulgte *Jens Mortensen* i Spidsen for Folkehoben efter dem og søgte ved Trusler at hindre Udpankningen. Fogden og Betjentene fandt det under disse Omstændigheder raadeligst at lade Udpankningen fare og skyndsomst at forlade Byen.

De begav sig nu ud paa Smørumnedre Mark hos Gaardmand *Lars Pedersen* (paa *Strengene*, tidligere Fæster af Nymarkshuset) for at foretage Udpantning; men her blev ligeledes gjort Modstand mod Udpantningen; og da Sognefogden vilde tage nogle Tintallerkener ned af Hylderne som brugeligt Pant, greb Lars Pedersen, der besad Kæmpekræfter, ham haardt om Armen og forbød ham at borttage noget. Udpantningen maatte saa ogsaa her opgives.

Nu begav Fogden og Betjentene sig til *Smørumnedre By*; men ved Indgangen til Byen fandt de en stor Sammenstimlen af Folk udenfor *Ole Larsens Gaard* (*den forrige Storgaard*), hvorfor de begav sig hen til Naboen *Niels Andersens Gaard*. Folkemængden fulgte imidlertid efter, anførte af *Ole Larsen* og *Niels Andersen*. Blandt de mest fremtrædende i Mængden var desuden *Ole Larsens Karl Peder Olsen*, og Husmændene *Ole Olsen*, *Jens Hansen*, *Søren Larsen*, *Gl. Peder Jørgensen*, *Peder Olsen*, *Niels Larsen*, *Niels Axelsen*, *Hans Christophersen* og *Niels Jørgensen*. — Den sammenstimlede Hob vedblev uaf-ladelig at udstede Trusler mod Foged og Betjente og gjorde alt for at hindre Udpantning.

Sagen blev nu indberettet til Kancelliet, som derefter resolverede, at Udpantningen fremdeles skulde foretages af *Sognefogden i Overværelse af Politimesteren med Politibetjente og under Eskorte af et Kommando Husarer*. Det paalagdes dernæst Politimesteren nøje at lægge Mærke til, hvem der satte sig til Modværge, og paa hvad Maade Modstanden øvedes.

I Henhold til Kancelliets Resolution ankom saa d. 7. Maj 1803 til Smørumovre By Sognefogden, ledsaget af Politimesteren med to Betjente, og under Eskorte af et Kommando Husarer. Men udenfor Byen fandt de saa godt som hele Byens mandlige Befolkning samlede bag Nonnegaardens Toftegærde, indtagende en truende Holdning. Politimesteren foreholdt Forsamlingen det urigtige i dens Adfærd og fremhævede, hvilke alvorlige Følger denne kunde medføre for enhver af de paagældende. Han talte imidlertid for døde Øren, og Forsamlingens Holdning blev endnu mere truende, idet den begyndte at angribe Husarerne og Øvrigheden med Stenkast. — Den kommanderende Officer befalede nu en af Husarerne at tage Sigte paa et Træ og affyre sin Karabin, og Kuglen slog en stor Splint af Træet. Da Bønderne saa, at Husarerne havde skarpladt, tog de skrækslagne Flugten gennem „*Vognledet*“ (*Vangeledet*) og op i *Jens Mortensens Gaard*. Husarerne satte efter i skrap Trav; men da de naaede Gaarden, var Porten lukket, og indefra holdt Gaardmand *Jørgen Nielsen* paa Haandfanget. Officeren raabte nu: „Luk op i Kongens Navn“; men *Jørgen* vedblev at holde paa Portlaagen. Officeren stak da sin Sabel ind i Revnen mellem Port og Laage og sagde: „Tag Haanden til dig, lille Mand; jeg vil nødvendig mærke dig.“ — *Jørgen* slap nu Taget, Porten aabnedes, og Husarerne stormede ind i Gaarden. Bønderne følte nu, at Slaget var tabt, og en efter anden sneg sig i Stilhed ud af Gaarden og hjemad. *Udpantningen foretoges derpaa uden mindste Modstand i Smørumovre saavel som i Smørumnedre*.

Tilbage stod nu den retslige Tiltale mod Bønderne. *Aktor i Sagen var Amtsforvalter Andersen*, der paastod Gaardmændene *Jens Mortensen* i Smø-

rumovre; *Lars Pedersen, Niels Andersen og Ole Larsen* af Smørumnedre, hver især anset i Overensstemmelse med Fdg. ³⁰/₁ 1793, § 9, for *voldsom Modstand mod Øvrigheden — til at bøde 40 Lod Sølv samt at have deres Boslod forbrudt*. De øvrige Anklagede paastodes hver især ansete med en Bøde til Amtsfattiggassen, stor 10 Rdl.

Selvfølge sig søgte Bønderne under Forhøret at fremføre alt, hvad de mente kunde anføres til deres Forsvar.

Jens Mortensen tilstod, at han d. 11. April, da Udpantning forgæves blev forsøgt, havde holdt paa Laagen for Fogden og Betjentene; men da han siden slap Laagen for at lade dem komme ind, var Fogden gaaet. Han indsaa nu, at hans Fremgangsmaade var urigtig, og anførte endvidere, at han ansaa sig ansat for højt i Fattigskat.

Udflytter Lars Pedersen maatte indrømme, at han havde taget Fogden fast om Haanden og forhindret ham i at foretage Udpantning; men han havde ikke troet, at dette var nogen Forbrydelse. Han paastod, at Sognefogden og Politimesteren ved deres Ankomst til Gaarden ikke havde affordret ham Fattigpenge, før de begyndte Udpantningen. Han forklarede yderligere, at dersom han — sig selv uafvidende — havde sagt, at han vilde vove en Dyst med Politibetjent Westrup, da turde han ikke aldeles bestemt nægte det.

Niels Andersen indrømmede, at han havde sat Slaa for sin Port, da Fogden og Politimesteren kom for at udpante; men han foregav, at det var, fordi han ikke vilde have, at hans Svin løb ud. Han undskyldte sig med, at han var en „vankundig“ Mand, men nægtede iøvrigt, at han havde forfulgt Fogden og Betjentene gennem Byen.

Ole Larsen (forhen Storgaarden) tilstod at have lukket sin Port for Fogden og Politimesteren, samt at han havde fulgt Forsamlingen over til Niels Andersens Gaard; men iøvrigt mente han at maatte være fri for Tiltale.

Ole Pedersen, Ole Larsens Karl, havde ikke holdt paa Laagen af sin Husbonds Gaard; han havde kun sat Ryggen mod Laagen, men indrømmede, at han havde forfulgt Politimesteren paa Gaden.

Hans Andersen havde været uvillig til at erlægge efter sin Ansættelse 3 Sk. Fattigskat, hvorfor der var foretaget Udpantning hos ham.

Husmand *Jens Hansen*, Smørumnedre, var kaldt hen til Fogdens Gaard, hvor han betalte Skatten, men nægtede at betale Omkostningerne, hvorfor han skulde udpantes for disse. Men han lukkede sin Dør i Laas, og den blev først aabnet, efter at Nøglen var ham frataget.

Husmændene *Jens Olsen og Ole Olsen* nægtede at have forfulgt Politiet; de var blot løbet ud paa Gaaden, da de hørte, at der blev tudet i Hornet, for at se, hvad der var paa Færde. Samme Erklæring afgav *Søren Larsen*, gl. *Peder Jørgensen, Peder Olsen og Niels Larsen*.

Husmand *Jens Hansen* vedgik at have raabt, at dersom Politimesteren kom til hans Hus, skulde han vide at tale med ham.

Peder Olsen vedgik at have tudet i Hornet efter Anmodning af Husmand *Hans Jørgensen* og dennes *Hustru Maren*, der havde foregivet, at Fogden havde

givet Ordre til, at der skulde tudes med *Husmændenes Oldermannshorn*. Hans *Jørgensen* paastod, at Ordren havde han faaet af *Christopher Smed* og hans *Hustru*.

Hvad *Gaardmændene i Smørumovre* angik, da maatte det anses for givet, at her forelaa *en almindelig Sammenrotning*. Dagen før *Udpantningen* skulde finde Sted, havde *Bønderne* vedtaget at lade tude i *Hornet* for at sammenkalde dem til *Møde*, naar *Politiet* kom til *Byen*.

Dommen, der faldt d. 31/7 1804, tog i det væsentligste *Aktors Paastand* til Følge. Dens Ordlyd var følgende:

„1) De indstævnte *Gaardmænd: Jens Mortensen i Smørumovre, Lars Pedersen, Niels Andersen og Ole Larsen, samt Husmand Jens Hansen i Smørumnedre* bør hver især at bøde 40 Lod eller 20 Rdl. til *Udpantningsmændene* og desuden have deres *Boslod* fortabt til *Kongen*.

2) De øvrige indstævnte *Gaardmænd af Smørumovre, nemlig Hans Christensen, Hans Andersen, Peder Larsen, Lars Jensen, Rasmus Nielsen, Anders Hansen, Ole Jensen, Peder Bentsen, Niels Jensen, Hans Larsen, Morten Villumsen, Jørgen Nielsen, Ole Larsen og Niels Jensen Udflytter*, bør hver især at betale i *Mulkt til Københavns Amts Fattigkasse 10 Rdl.*; men iøvrigt i de under Nr. 1 og 2 anførte *Tilfælde for Aktors videre Tiltale i denne Sag fri at være*.

3) De øvrige under *denne Sag Tiltalte* bør for *Aktors videre Tiltale i denne Sag fri at være. Alt at efterkomme inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven.*“

Jens Mortensen, der netop havde indledet *Forhandlinger* om *Udredelsen* af *Købesummen* for sin *Gaard*, blev straks heftig syg „af *Skræk*“, da *Dommen* blev oplæst for ham, og han døde efter 4 Dages haard *Sygdom*. *Dommen* blev imidlertid ikke fuldbyrdet i al sin *Strengthed*, men blev — vistnok efter *Indstilling* af *Pastor Bingesbøll* og *Birkedommer Bang* — i væsentlig *Grad* formildet, saaledes at navnlig *Bestemmelsen* om *Fortabelse* af *Boslodden* ophævedes for alle de *Dømte*.

Jordfund i den nyere Tid i Smørum Sogn.

Omtrent 1855 blev ved en mindre Udgravning i Store Maglehøj i Smørumovre fundet flere sjældne Genstande af Bronze. Fundet blev afleveret til Frederik VII's Samlinger paa Frederiksborg, men gik tabt ved Slottets Brand.

Aar 1880 blev ved Tørvegravning tæt ved Gudeholmen paa Smørumovre Mark fundet en stor, smuk og massiv Guldring af betydelig Værdi.

Aar 1860 fandt nogle Haandværkere i Smørum Kirkes Materialhus 11 Stykker Spiseskeer og 46 Stykker tyske Speciesdalere.

Aar 1861 fandt Klokker P. Thomsen ved Gravning af en Grav paa Kirkegaarden et Røgelsekar.

Aar 1906 fandt Klokker Anders Pedersen ved Gravning af en Grav paa Kirkegaarden 59 Sølvmonter fra 1557 til 1563, prægede af Christian III, Frederik II, samt Hansestæderne Lybæk, Hamburg, Lyneburg, Rostok, Stralsund, Wismar og Mecklenburg Gustrow, alle Smaamonter. Sølvværdien var kun 14 Kr., men da Fundet var interessant, udbetaltes desuden 11 Kr. i Ducør.
